

CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE ZAGREB

**JEDNOSEMESTRALNI ŽENSKOSTUDIJSKI
OBRAZOVNI PROGRAM**

2019.

**Uvod u feminističku epistemologiju,
terminologiju i ženske studije**

Biljana Kašić
Iva Grgić Maroević
Branka Šegvić
Maja Solar
Lilijana Burcar

**Analitički fokusi i konceptualna
ograničenja feminističkih
struja i pravaca**

Lilijana Burcar
Vlasta Jalušić
Silva Mežnarić
Miloš Urošević
Mario Kikaš
Ankica Čakardić
Roberta Nikšić
Cinzia Arruzza

**Historija feminizma – lokalno i
regionalno u globalnom kontekstu**

Ida Ograjšek Gorenjak
Renata Jambrešić Kirin
Chiara Bonfiglioli
Sandra Prlenda
Maja Solar

**Reprodukcija, tijelo i
režimi patrijarhata**

Ana Vilenica
Marta Baradić
Mia Gonan

Feministička kritika nasilja

Valentina Andrašek
Ivana Radačić
Maja Mamula
Tithi Bhattacharya

Žene i socijalna država

Toni Prug
Danijela Dolenc
Lea Horvat

**Socioekonomski kontekst
suvremenih feminističkih borbi**

Mislav Žitko
Ana Vilenica
Karolina Leaković

Lezbijski studiji

Sanja Juras
Jelena Miloš
Olga Dimitrijević

Queer studiji

Slaven Crnić
Dušan Maljković
Cinzia Arruzza
Lina Gonan

**Feministička optika
kulturno-umjetničkih praksi**

Nikolina Pristaš
Vesna Vuković
Natalija Iva Stepanović
Katja Praznik

**Feminizam između
nacionalne države i kapitalizma**

Sara R. Farris
Jasmina Husanović
Marina Gržinić
Šefik Tatlić
Luka Matić
Tihana Pupovac

**Uvod u feminističku epistemologiju,
terminologiju i ženske studije**

Ženski studiji i feministička učionica

Iva Grgić Maroević i Biljana Kašić

Sažetak

Namjera je ovoga predavanja pokazati smisao ženskostudijskog obrazovanja iz dvostrukog očišta: povijesno-preglednog i feminističko-autorskog. Dok se prvo oslanja na uvide u nastanak ženskih studija od kraja šezdesetih godina dvadesetog stoljeća do danas, njegove pravce i poveznice s rodnostudijskim, lezbijskim i *queer* studijima te feminističkim aktivizmom, drugo, na temelju protestnog pamfleta V. Woolf *Tri gvineje*, predlaže da se korijeni istog angažmana traže i u tekstovima iz razdoblja koje gorenavedenom prethode. Predavanje se nada pokazati da su posrijedi isti epistemološki razlozi, kao i razlozi etike pravednosti, pri čemu žensko oglašavanje i imenovanje ženskog iskustva i kreativnosti tvori matricu feminističkog poučavanja, subverzije, imaginacije te uvijek novog jezika/diskursa.

Literatura

Budući da je riječ o uvodnom predavanju, ne traži se da studenti/ce nešto unaprijed pročitaju. Literatura vezana uz predavanje bit će im podijeljena na samom predavanju.

Biografije

Iva Grgić Maroević diplomirala je anglistiku i talijanistiku te magistrirala i doktorirala književnost s traduktološkim temama na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Autorica je niza znanstvenih i stručnih tekstova iz područja talijanistike, traduktologije i ženskih/rodnih studija, kao i triju knjiga (*Osman i njegovi dvojnici*, Zagreb-Dubrovnik 2004., *Poetike prevođenja*, Zagreb 2009., *Politike prevođenja*, Zagreb 2017.) Urednica je nekoliko zbornika o književnom prevođenju, te izabranih djela Luigija Pirandella i izabranih djela Virginije Woolf. U Centru za ženske studije surađuje petnaestak godina, ponajviše kao predavačica i urednica, a trenutačno mu je u trećem (neuzastopnom) mandatu predsjednica.

Biljana Kašić je feministička teoretičarka i aktivistkinja koja se u svom dugogodišnjem profesorskom i pedagoškom radu zalagala za kritičko promišljanje znanosti, interdisciplinarnost i epistemološki aktivizam. Predavala je na mnogim sveučilištima u Hrvatskoj i svijetu, održala više izlaganja na međunarodnim i domaćim skupovima te bila članica i/ili voditeljica programskih odbora više znanstvenih događanja kao i mnogih znanstveno-istraživačkih projekata na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Osobno ili u suautorstvu objavila je i uredila desetak knjiga i studija, te napisala više znanstvenih radova o ženskostudijskim i feminističkim temama, postkolonijalnoj teoriji i problemima etike, nasilja i kulture otpora. Jedna je od osnivačica Centra za ženske studije u Zagrebu, kontakt-osoba za Women's International Studies Europe za Hrvatsku (1998.-2004.) i članica Odbora European Association for Gender Research, Education and Documentation (2014.-2017.).

Jezik i feminizam

Branka Šegvić

Sažetak

Jezik je glavni medij pomoću kojega komuniciramo stvarnost, preslikavamo svijet oko sebe, društvene odnose i odnose moći. Ono što nije vidljivo u jeziku, postaje nevidljivo u stvarnosti. Predavanje će problematizirati način na koji su žene i rodno varijantne osobe jezično prikazane u javnom komunikacijskom i medijskom prostoru.

Prvi dio predavanja odnosi se na jezične mogućnosti – ŠTO NAM JEZIK NUDI. Drugim riječima, u prvom će dijelu predavanja biti prikazani jezični mehanizmi/mogućnosti u hrvatskom jeziku (i pojedinim stranim jezicima) koji omogućavaju jezičnu, a time i društvenu i političku vidljivost žena i rodno varijantnih osoba. Navedeni mehanizmi obradit će se na svim jezičnim (fonetskim, leksičkim, sintaktičkim, diskurzivnim) razinama.

Drugi dio predavanja problematizira konkretne primjere nekorištenja navedenih mehanizama u javnom medijskom i komunikacijskom prostoru – ŠTO OD JEZIKA (I KAKO) ZAISTA KORISTIMO. Obuhvatit ćemo dva lingvistička istraživanja koja daju kritički osvrt na upotrebu jezičnih mehanizama vidljivosti različitih društvenih skupina. Prvo istraživanje je leksikološke prirode. Korpus je upravo javni komunikacijski prostor – zakonodavni okvir i norme te dostupni online rječnici. Drugo istraživanje obrađuje medijski diskurs i način na koji se opisani jezični mehanizmi koriste u medijima (Internet, televizija). Prezentirana istraživanja jasno će prikazati kako većinu raspoloživih jezičnih mehanizama koji osiguravaju vidljivost i ravnopravnost društvenih skupina ne koristimo u javnom medijskom i komunikacijskom prostoru ili ih koristimo na neodgovarajući način.

Cilj predavanja je polaznicama_ima ukazati na jezične mehanizme pomoću kojih možemo artikulirati vidljivost marginaliziranih društvenih skupina. Nakon predavanja, polaznice_i će imati veću svijest o mogućnostima jezika i kritičkom promišljanju jezika u medijskom prostoru, medijskoj reprezentaciji određenih sadržaja i poruka. Željeni rezultat predavanja jest osposobiti polaznice_ke da prepoznaju i znaju adresirati jezične manipulacije i nejednak tretman potlačenih društvenih skupina u jeziku. Predavanje ima za cilj doprinijeti formiranju kritičnijeg promišljanja o jeziku, kao i osvještenijoj, informiranijoj i političnijoj konceptualizaciji egalitarnijeg i demokratičnijeg društva.

Literatura

Obvezna:

Talbot, M. (2010). *Language and Gender*. Cambridge: Polity Press.

Dodatna:

Tannen, D. (1994). *Gender and Discourse*. Oxford: Oxford University Press.

Lakoff, R. (1975). *Language and women's place*. New York: Harper and Row.

Trudgill, P. (2000). Sociolinguistics. An introduction to language and society, England: Penguin Books

Wood, T. J. (2007). Gendered Lives (communication, gender and culture). Wadsworth: Belmont: Thomson.

Biografija

Branka Šegvić rođena je 1983. godine u Splitu gdje 2002. godine upisuje dvopredmetni studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Splitu. 2007. godine obranila je diplomski rad pod mentorstvom dr. sc. Jagode Granić Jezik i spol. Na temu An Investigation into the Connection between Gender and Learning Style Preferences, stječe titulu MA (TESOL) na Sveučilištu u Sunderlandu. Od 2016. godine doktorandica je Poslijediplomskog doktorskog studija lingvistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radi kao profesorica engleskog jezika, prevoditeljica i sudska tumačica. Predsjednica je Udruge sudskih tumača i prevoditelja u Splitu. Aktivna je članica Hrvatskog udruženja profesora engleskog jezika te je od 2015. do 2017. vodila podružnicu HUPE-a u Splitu. Sudjelovala je u interdisciplinarnim stručnim i znanstvenim skupovima i konferencijama.

Polna podela rada: borba za pojmove

Maja Solar

Sažetak

Društvo koje se temelji na eksploataciji i različitim oblicima dominacije strukturirano je složenom podelom rada. Ona pored svog klasnog lica, ima i polnu stranu (pored rasne, etničke itd.). Nasilno izvlaštenje proizvođačica i proizvođača u vreme nastanka kapitalizma i njihovo pretvaranje u najamnu radnu snagu omogućeno je transformacijom ženskog tela i njegovim okivanjem za sferu reprodukcije radne snage, odnosno transformacijom ženskog rada u naturalizovan i neplaćen kućni i reproduktivni rad. No, da bi se mislila polna podela rada u kapitalizmu potrebno ju je smestiti u širi analitički okvir i prethodno objasniti neke od temeljnih pojmova marksističke feminističke epistemologije.

Kako feministička epistemologija iz marksističkog ključa nije objektivna i vrednosno-neutralna nauka koji postoji u društvenom vakuumu, već je deo kolektivne prakse neodvojive od društvenih uslova, onda se i kategorija pola/roda pre svega misli u sprezi sa kapitalističkim sistemom proizvodnje i reprodukcije, sa klasnim odnosima i složenim odnosima moći. Stoga, iz marksističke perspektive, analizu nije dovoljno zasnivati na odnosima moći, još manje fundirati na diskursu, već se ona utemeljuje na odnosima eksploatacije. U uvodu ću iz navedene vizure pokušati ocrtati određenja kategorija pol/rod, klasa, patrijarhat/patrijarhalni odnosi, kapitalizam/kapitalistički sistem proizvodnje, a potom ću glavni deo izlaganja posvetiti objašnjenju polne podele rada unutar sfere društvene produkcije i reprodukcije radne snage, te odnos sa logikom kapitala. Objašnjenje polne podele rada usidravam u neke od osnovnih kategorijalnih parova marksističkih (i) feminističkih teorija rada: robna proizvodnja, nadnični rad, vrednost, (re)produktivni rad, klasa... i propitujem kakvu ulogu i funkciju imaju, te koje mesto zauzimaju ove kategorije u dinamici kapitalističkog sistema proizvodnje i njegovoj reprodukciji. Cilj je i pokazati kako analiza kapitalističkog načina proizvodnje iz marksističko-feminističke perspektive nije reduktivno ekonomistička, jer se nikada ne radi samo o ekonomskim odnosima (na šta već upućuje jedinstvo proizvodnje i reprodukcije), ali i zašto nam je analiza ekonomskih uslova neophodna.

Literatura

Čincija Aruca, *Primedbe o rodu*, u: „Stvar“ br. 9, Časopis za teorijske prakse, Gerusija, 2017.
Dostupno na: <http://gerusija.com/wp-content/uploads/2018/05/Book-STVAR-9-web.pdf>

Cinzia Arruzza, *Gender as Social Temporality: Butler (and Marx)*. Dostupno na academia.edu.

Cinzia Arruzza, *Dangerous Liaisons: The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism*. The Merlin Press Ltd, London, 2013.

Lise Vogel, *Marxism and the Oppression of Women. Toward a Unitary Theory*. Brill, Leiden, Boston, 2013.

Endnotes, „Logika roda. O razdvajanju direktno i indirektno tržišno posredovanih sfera i prezrenom, mahom ženskom radu“, dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda> i <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda-ii-dio>

Social Reproduction Theory. Remapping Class, Recentering Oppression. Edited by Tithi Bhattacharya. Pluto Press, 2017.

Biografija

Maja Solar (1980, Zagreb) je doktorirala filozofiju sa temom „Problem vlasništva u Rusoovoj i Marksovoj filozofiji“. Bavi se političkom teorijom, prevodi sa engleskog i francuskog, piše poeziju i prozu. Od 2006. je članica levo orijentisanog teorijskog i političkog kolektiva „Gerusija“. Deo je uredništva časopisa za teorijske prakse „Stvar“. Objavila je tri zbirke poezije („Makulalalalatura“, „Jellemző, hogy nem természetes“ / „Naravno da nije prirodno“ i „Bez začina“). Autorka je oko trideset naučnih radova iz oblasti društvene teorije. Oblasti interesovanja: marksizam, feminizam, socijalizam, teorije vlasništva, teorije luksuza, antifašizam i fašizam, itd. Od 2015. godine prevodi za srpsko izdanje novina „Le monde diplomatique“.

Poslije socijalizma 'samo demokratski mrak prevladava': nametanje kapitalizma i prisilni povratak uloge domaćice

Lilijana Burcar

Sažetak

Ponovno nametanje kapitalizma rezultiralo je masivnim smanjenjem osnovnih socioekonomskih prava, poništavanjem ekstenzivne mreže socijalne države i ukupnim uništenjem blagostanja naroda i stvaranjem segmentiranih i hijerarhijski organiziranih kategorija eksploatiranih. Oslanjajući se na repatrijarhalizaciju, ponovna uspostava kapitalističkih društvenih odnosa drukčije je utjecala na žene nego na muškarce. To je direktan rezultat transfera troškova i odgovornosti za društvenu i biološku reprodukciju sadašnje i budućih generacija radne snage od vlasnika kapitala ka ženama kao specifičnoj grupi ljudi, pomažući pritom rastu akumulacije kapitala za vlasnike. Ovaj proces gura žene nazad u izolaciju njihovih domova, pridajući im ulogu neplaćenih, ekonomski zavisnih ili poluzavisnih reproduktivnih radnica, i u toj svojoj dodijeljenoj ulozi neplaćenih cjelodnevnih reproduktivnih radnica se percipiraju kao sekundarni donositelji prihoda i velika rezervna armija reda ograničena uglavnom na neformalni sektor. Ponovnim nametanjem kapitalističkih društvenih odnosa napušta se socijalistička ideja rodne jednakosti koja se među ostalim oslanja na nužnosti socijalizacije društvene reprodukcije. U kapitalizmu je naprotiv privatizirana, što je neposredno povezano s uspostavom i naturalizacijom konzervativnih rodni konstrukcija. Ova vrlo konkretna materijalnost kapitalizma oblikuje društvene strukture i svakodnevnu realnost ljudske egzistencije i praksi i ima direktan utjecaj na dostupne forme svijesti.

Osvijestiti: ovisnost kapitala o institucionalnom patrijarhatu, kao jednoj od njegovih osnovnih operativnih i strukturnih zakonitosti u akumulaciji kapitala. Kapitalizam se, bez obzira u kojoj se formi pojavljuje, temelji na proizvodnji društvenospolne hijerarhije i naturalizaciji patrijarhata, na štetu kako žena, tako i muškaraca. Liberalnim feminizmom emancipacija žena nije moguća, budući da je on „službena politika“ kapitalističkih društvenih odnosa. To je moguće sistemskim, socijalističkim feminizmom, koji emancipaciju žena i muškaraca povezuje s dokidanjem strukturnih uzroka nejednakosti.

Literatura

Obvezna:

Grozdanić, D., „Feminizam se sustavno ometa NGO-izacijom“, intervju s Lilijanom Burcar, *Novosti* br. 682 (2013). Dostupno na: <http://arhiva.portalnovosti.com/2013/01/feminizam-se-sustavno-ometa-ngo-izacijom/>

Dodatna:

Burcar, Lilijana. *Restavracija kapitalizma: repatrijarhalizacija družbe*. Ljubljana: Sophia, 2015.

Biografija

Lilijana Burcar je zaposlena na odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta u Ljubljani. Bavi se feminističkom teorijom, studijama roda, postkolonijalnom i neokolonijalnom teorijom i suvremenom američkom i engleskom književnošću.

**Analitički fokusi i konceptualna ograničenja
feminističkih struja i pravaca**

Feministička sistemska kritika liberalnog feminizma, identitetskih politika i intersekcionalnosti

Lilijana Burcar

Sažetak

Predavanje se fokusira na temeljne ideološke zamke i sistemske nedostatke liberalnog feminizma i analizira ih, demonstrirajući da liberalni feminizam funkcionira kao uspostavljena srednjostrujaška politika kapitalističkih država, jer ne smjera dokidanju strukturnih nejednakosti koje pogađaju žene. Potonje su rezultat privatizacije socijalne skrbi ili tzv. familijalizma, koji u pravilu – na različite načine (i u različitom opsegu), ali s istim konačnim rezultatima neovisno o tipu kapitalističke socijalne države – ograničava žene na privatnu sferu. Liberalni feminizam, usmjeren na puki provizorni mehanizam „inkluzije žena“ (koji se, primjerice, odražava u sistemu kvota) u isti onaj poredak koji počiva na sustavnom potlačivanju i eksploataciji žena, prikriva stvarne strukturne uzroke eksploatacije žena, njihovu marginalizaciju i degradaciju kao sekundarnih i najčešće financijski ovisnih građanki. Tako pomaže očuvati status quo kapitalističkog socioekonomskog poretka, istovremeno pribjegavajući vrlo ograničenim politikama, poput diskursa o jednakim mogućnostima – umjesto diskursa o strukturnoj jednakosti – kojima se teži tek na površinskoj razini poboljšati situaciju pojedinih žena, nauštrb svih drugih. Posljedično, fokusirajući se tek na omjer zastupljenosti muškaraca i žena (prije svega u javnim službama i upravi), liberalni feminizam naginje biološkom determinizmu. Zbog inzistiranja na individualnom ili osobnom osnaživanju tek nekolicine žena, glavna os rasprave usmjerava se prema esencijalističkim identitetskim politikama i ženskom izolacionizmu. Muškarce se predstavlja kao homogenu i automatski osnaženu skupinu, čime se pretpostavlja da za strukturne barijere koje se postavljaju pred žene, i predrasude o njima, treba isključivo kriviti muškarce. Takav stav također poziva na kritičko propitivanje identitetskih politika te njihove moderne ažurirane verzije intersekcionalnosti. Predavanje će se također baviti određenim aspektima feminističke književne teorije kako bi se što bolje demonstriralo i istaknulo neke od skiciranih glavnih točaka.

Literatura

Obvezna:

Gimenez, Martha E. "Marxism, and Class, Gender, and Race: Rethinking the Trilogy." *Race, Gender & Class*, vol. 8, no. 2, 2001, pp. 23-33.

Dodatna:

McRobbie, Angela. *The aftermath of feminism : gender, culture and social change*. Los Angeles [etc.]: SAGE, 2010.

Feminizmi – više njih? Razlozi i konteksti

Vlasta Jalušić i Silva Mežnarić

Sažetak

Predavanje i radionica. Razlikovanje "valova" feminizama u literaturi; čime se dokazuju? Imaju li – i ako da – osnove za politiku i pokrete? U čemu se to očituje? Jesu li politički i društveni konteksti "valova" feminizma odgovorni za pluralnost pojava feminizma? Ako jesu, možemo li konstruirati tipove tog odnosa? Doprinos feminizama napretku, progresivnosti, otvorenosti političkih zajednica – da ili ne? Gdje je feminizam danas u "suverenističkoj" jugoistočnoj Europi? Poljska, Hrvatska, Mađarska – pogled iznutra: što rade žene? Čuju li se? Je li "ROD" redefinirao feminizam?

Literatura

Lóránd, Zsófia, *The Feminist Challenge to the Socialist State in Yugoslavia* (Palgrave Macmillan, 2018)

Biografije

Vlasta Jalušić jedna je od osnivačica Mirovnog instituta iz Slovenije gdje radi kako istraživačica. Doktorirala je političku znanost (1996) na Sveučilištu u Beču. Autorica je nekoliko knjiga i brojnih članaka i poglavlja u knjigama o ženskom pokretu i feminizmu, rodu i političkoj teoriji, nasilju, ratu i kolektivnim zločinima – kao i prominentna poznavateljica rada Hannah Arendt. Predavala je seminare iz političke znanosti i rodni studija na Sveučilištu u Ljubljani, Centralnom europskom sveučilištu u Budimpešti, Sveučilištu u Sarajevu, a bila je i gošća istraživačica na Slobodnom univerzitetu u Berlinu, Institutu za humanističke znanosti u Beču te University of California Irvine. Dugogodišnja je aktivistkinja protiv diskriminacije i rodne nejednakosti, koja sudjeluje u feminističkim mrežama i ljudskopravaškim aktivnostima. Osim istraživačkog rada također je provela nekoliko razvojnih projekata – osnivačica je ženskog centra u Kigaliju, Rudanda (Ženski centar Nyamirambo), te redateljica dviju dokumentarnih filmova.

Silva Mežnarić – diplomski (pravo) i postdiplomski studij (sociologija) na Sveučilištima u Zagrebu, Clevelandu, Chicagu i Ljubljani. Doktorirala na FDV Ljubljana, 1984. godine, znanstveno područje sociologije migracija. Radila u Zagrebu, Ljubljani, SAD; predavala u SAD, Kanadi, Sloveniji. Projekti, nastava i publiciranje na područjima sociologije i politike migracija, socijalne stratifikacije, etniciteta, nacionalizma, nasilja, silovanja, metodologije istraživanja. Zvanje (trajno) znanstvene savjetnice, u mirovini. Dobitnica priznanja Hrvatskog sociološkog društva "Rudi Supek", ožujak 2016.

Radikalni feminizam: pokret za oslobođenje žena

Miloš Urošević

Sažetak

Radikalni feminizam kao pokret za oslobođenje žena nastaje unutar političkog konteksta koji poznajemo kao pokret Nova leвица. Aktivistkinje koje su stvorile pokret za oslobođenje žena, bile su deo šireg mirovnog, studentskog, antirasističkog pokreta. Ovo predavanje ima za cilj da doprinese reaktuelizaciji radikalnog feminizma kao političkog pokreta i političke misli. Biće reči o grupama koje su zaslužne za nastanak radikalnog feminizma, o radikalno feminističkim metodama borbe poput podizanja svesti i separatizma, i razlikama unutar radikalnog feminizma. U predavanju ću mapirati doprinose radikalnog feminizma na polju teorije, ali i stvarnosti u kojoj žene žive. Na kraju, napraviću pregled tačaka na kojima je, u skladu sa tradicijom radikalnog feminizma, još uvek neophodno insistirati.

Literatura

Sanja Pavlović, Miloš Urošević, prir., *Oslobođenje žena: feministički tekstovi 1964-1975* (Beograd: Autonomni ženski centar, Žene u crnom, 2017), dostupno na:
https://womenngo.org.rs/images/publikacije/Feministicka_citanka.pdf

Biografija

Miloš Urošević (1983) polnu nepravdu koju muškarci nanose ženama počeo da oseća od onog trenutka kada je još kao dečak, prolazeći autoputom ispred Beograda, video kako pored puta stoje prostituisane žene. Iako tada nije znao za feminizam, osetio je tugu i pomislio da je to velika nepravda i da to ne treba da bude tako. Za feminizam se zainteresovao dok je bio u srednjoj školi, pohađajući događaje koje su organizovale Žene u akciji, u Velikoj Plani. Feministički aktivista postao kroz feminističkoantimilitarističku organizaciju Žene u crnom u Beogradu, gde protestuje zahtevajući nadu za sve ugnjetene. Radikalni feminizam upoznao kroz lik i delo Andree Dvorkin, kada se zemlja pomerila i od tada pa na dalje stoji u toj tački. Kao i ona „ne veruje da je mučenje muškaraca u zatvorima gore od mučenja žena u krevetima“.

Socijalistički feminizam u globalnom kontekstu

Mario Kikaš

Sažetak

Tradicionalni historiografski pregledi različitih masovnih društvenih pokreta često pate od eurocentrizma, odnosno davanja prvenstva povijesnim silnicama na Zapadu Europe te ignoriranja globalnog Juga i tamošnjih povijesnih gibanja. S druge strane, ne može se olako odbaciti ni činjenica da se industrijski kapitalizam, a potom i različite reakcije i alternative na tu povijesnu pojavu (među kojima je i socijalizam, ali i socijalistički feminizam) – prvo javljaju na Zapadu Europe, i to intenzivnije od sredine devetnaestog stoljeća naovamo. U ovom kratkom povijesnom pregledu socijalističkog feminizma i njegovih heterogenih povijesnih realizacija, pokušat ćemo se držati tog povijesnog okvira, ali napraviti i korak dalje te smjestiti socijalistički feminizam u širi globalni kontekst. Pritom ćemo poseban naglasak staviti na antikolonijalne pokrete od dvadesetih naovamo te „pregovaranja“ između nacionalizma, socijalizma, liberalizama i feminizma.

Primarni je cilj predavanja ocrtati diskurzivno-ideološku (začetnice socijalističke feminističke misli i difuzija tih ideja kroz povijest te različite društvene i geografske konstelacije) i organizacijsku povijest socijalističkog feminizma (organiziranje žena u socijalističkim pokretima; odnos dominantno muških sindikalnih i partijskih organizacija prema ženskim sekcijama i feminizmu). U metodološkom smislu, kroz predavanje ćemo koristiti aparat marksističke i postkolonijalne kritike, a polaznice ćemo upoznati i s konceptima povijesti odozdo, globalne povijesti te kritičkim aparatom feminističkih radničkih studija.

Literatura

Polaznice su dužne pročitati obveznu literaturu na materinjem jeziku, a ako čitaju engleski jezik trebaju pročitati i obveznu literaturu na engleskom jeziku. Dodatna literatura naznačena je ako će polaznice raditi završni rad na ovu temu.

Obvezna:

Ehrenreich, Barbara. „What is Socialist Feminism?“ *Monthly Review: An Independent Socialist Magazine* 57, br. 3 (2005): str. 70-77.

Eisenstein, Hester. „Feministkinje za sweatshopove“. *Zarez*. Dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/feministkinje-za-sweatshopove>

Federici, Silvia. „Marksističkim feminizmom protiv dogmatske tradicije“. *Novosti*. Dostupno na: <http://arhiva.portalnovosti.com/2013/06/silvia-federici-marksistickim-feminizmom-protiv-dogmatske-tradicije/>

Gregorina, Andreja. „Pet funti godišnje“. *Slobodni Filozofski*. Dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2017/12/pet-funti-godisnje.html>

Dodatna:

Bhattacharya, Tithi (ed.) *Social reproduction theory: remapping class, recentering oppression*, London: Pluto Press, 2017

Cubonkis, Labora. *The Xenofeminist Manifesto*, London: Verso, 2017.

Federici, Silvia. *Kaliban i veštica: žene, telo i prvobitna akumulacija*, Beograd: Burevesnik, 2014.

Jayawardena, Kumari. *Feminism and Nationalism in the Third World*, London: Verso, 2016.

Offen, Karen (ed.) *Globalizing feminisms, 1789 – 1945*, London: Routledge, 2010.

Wallerstein, Immanuel. *Suvremeni svjetski sistem*, Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost, 1986.

Biografija

Mario Kikaš je kulturni radnik i nezavisni istraživač. Vanjski je suradnik nekoliko regionalnih medija (Bilten, Slobodni Filozofski, Vox Feminae, Kulturpunkt) i organizacija (BLOK, Crvena) te član BRID-a (Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju). Od 2013. do 2015. bio je član uredništva Zareza, a nakon toga i glavni urednik časopisa *RAD*. Trenutno živi u Leipzigu gdje se na MA istraživačkom studiju bavi globalnim kontekstom rada u kulturnim industrijama.

Marksistički feminizam

Ankica Čakardić

Sažetak

Ako bismo pokušali predložiti teorijsko-historijski model koji omogućava validnu analizu odnosa opresije (obično shvaćene preko kategorija roda, rase, seksualnosti i sl.) i eksploatacije (mahom shvaćene na klasnoj liniji), onda bismo bez sumnje morali početi s Marxom. Premda ne možemo govoriti o sustavnoj analizi problema opresije u bilo kojem od Marxovih djela, njegov je eksplanatorni metodološki model (u prvom redu *Kapitala* i djelomično *Grundrissa*) ključan za analizu odnosa opresije i proizvodnje viška vrijednosti. Marxova kritika transhistorijskih pretpostavki klasične političke ekonomije, njegova definicija specifičnosti kapitalističkih društava kao "velike zbirke roba", kao i njegov prikaz cjeline cirkulacije kapitalističke proizvodnje i reprodukcije, polazišni su elementi marksističkog feminizma, napose teorije socijalne reprodukcije (TSR). U predavanju ćemo prikazati osnovna polazišta teorije socijalne reprodukcije, i to u okviru triju različitih historijskih izvedenica TSR-a: a) socijalistički feminizam Druge internacionale kao rana TSR, b) autonomistički feminizam 70-ih i c) TSR 80-ih. Obratit ćemo pažnju na dvije oprečne marksističko-feminističke tradicije TSR-a: "dvosistemska" i "unitarna". Unitarnu tradiciju TSR-a ovdje ćemo prikazati kao iznimno koristan model za analizu društvene zbilje jer njome, baš kako je to pretpostavio i Marx, izbjegavamo reduktivističke deskriptivne obrasce razumijevanja društva i pokušavamo izgraditi validnu analitičku aparaturu koja bi imala potencijala obrazložiti integralnu, dakle, "unitarnu" povezanost procesa opresije i eksploatacije.

Literatura

Izbor iz recentnije objavljenih radova predavačice vezanih za predavanje:

2018: "Social reproduction", *Krisis: Journal for Contemporary Philosophy*, dostupno na: <http://krisis.eu/social-reproduction/>

2018: „Luxemburg’s critique of bourgeois feminism and early social reproduction theory”, *Historical Materialism*, dostupno na: <http://www.historicalmaterialism.org/blog/luxemburgs-critique-bourgeois-feminism-and-early-social-reproduction-theory>

2018: „We need to look for origins of fascism in capitalist crises”, *Left East*, dostupno na: <http://www.criticatac.ro/lefteast/ankica-cakardic-origins-of-fascism-in-capitalist-crises/>

2018: „Rosa Luxemburg: Bijah, jesam, bit ću!", dostupno na: <https://www.libela.org/sastavom/9240-rosa-luxemburg-bijah-jesam-bit-cu/>

2018: „Marx i teorija socijalne reprodukcije”, u: *Karl Marx: Zbornik radova povodom dvjestote obljetnice rođenja*, Goran Sunajko i Maroje Višić (ur.), Zagreb, 111-131.

2017: "Down the Neoliberal Path: The Rise of Free Choice Feminism.", *AM Journal of Art and Media Studies* 14 (2017): 33-44, dostupno na: <https://fmkjournals.fmk.edu.rs/index.php/AM/article/view/215>

2017: „Prvi međunarodni dan žena i ženske revolucije”, dostupno na: <https://www.libela.org/prozor-u-svijet/8530-prvi-medjunarodni-dan-zena-i-zenske-revolucije/>

2017: "From theory of accumulation to social reproduction theory: A case for Luxemburgian feminism". *Historical Materialism* 25 (4): 37-64.

2015: "Teorija akumulacije i suvremena luksemburgijanska kritika političke ekonomije", *Filozofska istraživanja*, 2015 (138/2), 323-341.

2015: "Instrumentalizacija feminizma i zaboravljene lekcije 'crvenog feminizma'", dostupno na: <https://www.libela.org/sa-stavom/6671-instrumentalizacija-feminizma-i-zaboravljene-lekcije-crvenog-feminizma/>

2015: "Women's Struggles and Political Economy: From Yugoslav Self-management to Neoliberal Austerity", u: Srećko Horvat i Igor Štiks (ur.), *Welcome to the Desert of Post-Socialism: Radical Politics After Yugoslavia*, London/New York: Verso, 2015., 223-243.

Biografija

Ankica Čakardić (Rijeka) zaposlena je kao docentica i nositeljica Katedre za socijalnu filozofiju i Filozofiju roda na Odsjeku za filozofiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Tu ostvaruje interese za socijalnu i političku filozofiju, marksizam, filozofiju roda, luksemburgijansku i feminističku kritiku političke ekonomije. Svoje radove izlagala je na brojnim konferencijama i kao gošća na sveučilištima u Njemačkoj, Poljskoj, Britaniji, Španjolskoj, Švicarskoj, Latviji, Švedskoj, Austriji, u zemljama bivše Jugoslavije, Grčkoj, Mađarskoj i SAD-u. Članica je uredništva sabranih djela Rose Luxemburg pri izdavačkoj kući Verso. Surađuje s različitim znanstvenim, kulturnim i društvenim organizacijama, inicijativama i projektima. Bila je voditeljica obrazovnog programa u Centru za ženske studije od 2011. do 2018. godine. Socijalistička i feministička aktivistkinja.

Feministička teologija kao borbena politička praksa

Roberta Nikšić

(sažetak i literatura bit će objavljeni naknadno)

Onkraj logike paralelnih pokreta: treći feministički val kao klasna formacija

Cinzia Arruzza

Sažetak

U predavanju tvrdim da aktualni feministički val, a osobito feministički štrajkovi, dovode u pitanje uvriježene distinkcije između feminističkih pokreta i klasne borbe te se umjesto toga razvijaju u feminističku klasnu borbu. Razvijam ovaj argument referirajući se s jedne strane na Lise Vogel i njezinu kritiku onoga što naziva „logikom paralelnih pokreta“ i s druge strane na koncept klasne formacije E. P. Thompsona.

Literatura

(bit će objavljena naknadno)

Biografija

Cinzia Arruzza je izvanredna predavačica filozofije na New School for Social Research u New Yorku, feministkinja i socijalistička aktivistkinja. Doktorirala je na Sveučilištu u Rimu Tor Vergata, a studirala i na sveučilištima u Fribourgu (Švicarska) i Bonnu (Njemačka), gdje je bila dobitnica postdoktorandske stipendije Alexander von Humboldt. Njezini istraživački interesi uključuju antičku metafiziku i političku misao, Platona, Aristotela, neoplatonizam, feminističku teoriju i marksizam. Trenutno radi na istraživačkom projektu o rodu, kapitalizmu i društvenoj reprodukciji, te Marxovoj kritici političke ekonomije. Autorica je brojnih tekstova i nekoliko knjiga, među kojima je i *Dangerous Liaisons: The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism* te najrecentnija publikacija *Feminism for the 99%, A Manifesto*, nastala u suautorstvu s Tithi Bhattacharya i Nancy Fraser, s kojima je organizirala i Međunarodni štrajk žena u SAD-u. Članica je uredničkog kolektiva Viewpoint Magazinea.

**Historija feminizma – lokalno i regionalno
u globalnom kontekstu**

Feminizam u Kraljevini Jugoslaviji: nacionalni, multinacionalni i internacionalni napori

Ida Ograjšek Gorenjak

Sažetak

Feminizam u Kraljevini Jugoslaviji oblikovao se unutar dvije glavne odrednice: internacionalnog feminističkog pokreta i male, ali multinacionalne države. Internacionalni feminizam pružao je potreban poticaj, okvir te teoretsku i praktičnu bazu za razvoj feminističkog pokreta u Kraljevini Jugoslaviji. Multinacionalna država suočila je tek iznikli domaći feministički pokret s izazovom, ali i mogućnostima kooperacije različitih dijelova Kraljevine.

Predavanje će započeti raspravom o osnovnim pojmovima: razlike između feministički/ženski pokret; transnacionalni/globalni/internacionalni feminizam, socijalistički i „građanski“ feminizam. Ukratko će se opisati okvir i odrednice međunarodne ženske scene (ICW; IAW; WILPF) te će se u taj kontekst smjestiti pojavu Alijanse feminističkih društava u Kraljevini SHS, ali i jačanje feminističkih tendencija unutar Narodnog ženskog saveza SHS tijekom dvadesetih godina. Obradit će se djelovanje, ciljevi, prepreke i predstavnice feminističkog pokreta u Kraljevini. Posebna će se pažnja posvetiti strategijama pozicioniranja unutar šireg međunarodnog okruženja: putem sudjelovanja na međunarodnim kongresima ili stvaranja regionalnih ženskih saveza (primjerice Male ženske antante).

Literatura

Obvezna:

„Statut žene“, *Ženski pokret* 1-2 (siječanj-veljača 1937): 6-15.

Dodatna:

Milanović, Jasmina. „Regionalna ženska udruženja, Mala Antanta žena i Jedinstvo slovenskih žena“, u *Jugoslavija i Poljska u 20. veku*, ur. Momčilo Pavlović, (Beograd, Bidgošć; Institut za savremenu istoriju, Društvo istoričara Srbije „Stojan Novaković“, Institut za istoriju i međunarodne odnose 2017), 19-40. Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/323457001_Jasmina_Milanovic_Regionalna_zenska_udruzenja_Mala_Antanta_zena_i_Jedinstvo_slovenskih_zenaRegional_women's_associations_-_Little_Entente_Women_and_Unity_of_Slovenian_Women_uin_Jugoslavija_i_Poljska_u

Leila J. Rupp, „Constructing internationalism. The case of transnational women's organisations 1888-1945“, u: *Globalizing feminisms, 1789-1945*, Karen Offen, ur., (London i New York: 2010), 139-153.

Sklevicky, Lydia. „Karakteristike organiziranog djelovanja žena u Jugoslaviji u razdoblju do drugog svjetskog rata(I)“, *Polja – časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja* 308 (1984): 415-417.

Kecman, Jovanka. *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918.-1941.* Beograd: Narodna knjiga, Institut za suvremenu istoriju, 1978.

Biografija

Ida Ograjšek Gorenjak docentica je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Sveučilišta u Zagrebu gdje sudjeluje u izvođenju obavezne nastave iz osnova historiografije i međuratne svjetske povijesti te izborne nastave fokusirane na rodnu problematiku. Njezin znanstveni rad prvenstveno je usmjeren ka razvijanju ženske, rodne i kulturne povijesti te povijesti obrazovanja. Završila je studij Centra za ženske studije (2000./2001) magistrirala i doktorirala na temi iz rodne povijesti, objavila je niz radova u povijesnim časopisima i zbornicima radova te knjigu *Opasne iluzije. Rodni stereotipi u Kraljevini Jugoslaviji* (2014) u kojoj obrađuje utjecaj rodnih stereotipa na političke i modernizacijske i nacionalne procese.

Prve revolucionarke u periodu međuraća

Renata Jambrešić Kirin

Sažetak

Cilj je predavanja ukazati na žene koje su svoj život posvetile ideji socijalističke revolucije, a nestale su kako iz povijesti komunističke partije tako i iz povijesti građanskih pokreta u međuraću. Riječ je o prvim političkim radnicama koje transgresiraju uobičajene podjele na klasne, nacionalne i ideološke pokrete, a svojim transnacionalnim biografijama dovode u pitanje metodološki nacionalizam (post)jugoslavenskih historija. Uz pomoć oskudnih povijesnih izvora i pojedinih sjećanja sekundarnih svjedoka pokušat ćemo rekonstruirati djeliće biografija ovih iznimnih žena te odgovoriti na pitanje zašto povijest lijevih pokreta briše žene koje su djelovale transnacionalno te rušile klasna, rodna i normativna očekivanja kako bi promijenile živote ne samo jedne generacije ili jednog društva nego čovječanstva u cjelini.

Literatura

Obvezna:

Studer, Brigitte. 2015. „The New Women“. U: *Transnational World of the Cominternians*, ur. B. Studer. London, New York: Palgrave Macmillan, str. 40-58.

Jelena Petrović. 2019. „The Woman Question and the First Wave of Feminism in Yugoslavia“ U: J. Petrović, *Women's Authorship in Interwar Yugoslavia*. London, etc.: Palgrave Macmillan. 27-53.

Dodatna:

Požar, Petar. Jugoslaveni – žrtve staljinističkih čistki. Zagreb: Spektar.

Komelj, Miklavž. 2009. „Pisma Tine Modotti v zapuščini Ivana Regenta“. Likovne besede (Ljubljana), sv. 87-88, str. 26-71.

Lokar, Anica. 2002. *Od Anice do Ane Antonovne*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ali, Tariq. 2017. „The Octobrist Women“, „Sunlight and Moonlight“. U: *The Dilemmas of Lenin*. London, New York: Verso, str. 261-299.

Klinger, William. 2014. „Un fronte unico da Trieste a Salonicco“. *Quaderni. Centro di Ricerche Storiche – Rovigno*, sv. XX, 221-254.

Biografija

Renata Jambrešić Kirin znanstvena je savjetnica u Institutu za etnologiju i folkloristiku i vanjska suradnica Centra za ženske studije u Zagrebu. Magistrirala je i doktorirala na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Sudirektorica je poslijediplomskog seminara *Feminisms in a transnational perspective* (IUC Dubrovnik) od 2007. godine, a od 2016. godine članica Upravnog odbora Međunarodnog udruženja za istraživanje pripovijedanja ISFNR. Članica je uredništva IEF edicije *Nova etnografija*, kao i redakcija četiri strukovna časopisa među kojima i časopisa *Ethnologia Europaea*. Radove na temu politike pamćenja, književnosti svjedočenja, rodne povijesti i ratne etnografije

objavljuje u hrvatskim i inozemnim publikacijama. Objavila je znanstvenu knjigu *Dom i svijet: o ženskoj kulturi pamćenja* (2008), knjigu eseja *Korice od kamfora* (2015) te suuredila osam zbornika znanstvenih radova.

Ženske nesvrstane i jugoslavensko-indijske razmjene u 1970-ima i 1980-ima

Chiara Bonfiglioli

Sažetak

Predavanje će biti posvećeno ženskim prekograničnim razmjenama unutar Pokreta Nesvrstanih, s fokusom na razmjene između ženskih organizacija u socijalističkoj Jugoslaviji i ženskih organizacija u Indiji tijekom UN-ova desetljeća za žene. Naglašavanjem uloge državnih socijalističkih i nesvrstanih ženskih mreža u oblikovanju transnacionalnih koncepcija roda i razvoja, te pridavanjem pozornosti preklapajućim putanjama ženskih čelnica i krojačica politike iz „drugog“ i „trećeg“ svijeta u kontekstima Pokreta Nesvrstanih i UN-a kao što su konferencije i stručni sastanci, predavanje dovodi u pitanje kanonske narative o transnacionalnom feminizmu i UN-ovim debatama o rodu i razvoju, koji uglavnom previđaju doprinose državno-socijalističkih ženskih organizacija, te utjecaj internacionalističkih razmjena na liniji Istok-Jug i Jug-Jug. Ovaj doprinos također ukazuje na značajnost transnacionalnih diskusija o ženama i razvoju kao integralnom dijelu institucionalnije povijesti Pokreta Nesvrstanih od 1970-ih nadalje.

U prvom dijelu predavanja razmotrit ću prekogranične internacionalističke veze koje su jugoslavenske ženske organizacije uspostavile u 1950-ima i 1960-ima, kroz pregled međunarodnih putovanja njihovih predstavnica, ali i kroz adresiranje posjeta stranih delegatkinja Jugoslaviji, uključujući posjete indijskih predstavnica. U drugom dijelu predavanja govorit ću o posjetima Vide Tomšič Indiji, osvrćući se osobito na korespondenciju i diskusije između Vide Tomšič i indijske akademske radnice i pionirke ženskih studija Vine Mazumdar (1927-2013). Razmjene između Vine i Vide, kako su se one međusobno prijateljski oslovljavale, reprezentativne su za načine na koje su žene aktivne u Pokretu Nesvrstanih nastojale oblikovati agendu UN-ova desetljeća za žene između 1975. i 1985. godine.

Literatura

Bonfiglioli, Chiara (2016b), “The First UN world Conference on Women (1975) as a Cold War Encounter: Recovering Anti-imperialist, Non-Aligned and Socialist genealogies”, *Filozofija i Društvo*, XXVII (3): 521-541.

Bonfiglioli, Chiara (2016c), “On Vida Tomšič, Marxist Feminism, and Agency”, Forum “Ten Years After: Communism and Feminism Revisited”, edited by Francisca de Haan, *Aspasia*, 10, 2016, 145-151.

Ghodsee, Kristen (2014), “Research note: The historiographical challenges of exploring Second World – Third World alliances in the international women's movement”, *Global Social Policy*, 14 (2): 244-264.

Jain, Devaki and Shubha Chacko (2009) “Walking together: the journey of the Non-Aligned Movement and the women's movement”, *Development in Practice*, 19:7, 895-905.

Biografija

Chiara Bonfiglioli je predavačica rodnih i ženskih studija na Sveučilištu Cork. Ima bakalaureat iz političkih znanosti sa Sveučilišta u Bolonji, te magisterij i doktorat s diplomskog rodnog programa na Sveučilištu u Utrechtu. Između 2012. i 2014. je radila kao istraživačica i NWO postdoktorandica na Sveučilištu u Edinburghu, u okviru mreže projekta CTISEE ('The Europeanisation of Citizenship in the Successor States of the Former Yugoslavia'). Između 2015. i 2017. godine bila je NEWFELPRO postdoktorandica na Centru za kulturna i povijesna istraživanja socijalizma (CKPIS) pri Sveučilištu u Puli, te mlađa dobitnica EURIAS stipendije na Institutu za humanističke znanosti (IWN) u Beču.

Feminizam drugog vala u socijalističkoj Jugoslaviji i nakon nje

Sandra Prlenda

Sažetak

U predavanju ćemo se upoznati s pojavom nastanka i razvoja tzv. drugog vala feminizma u socijalističkoj Jugoslaviji, u kontekstu razvoja globalnih ženskih pokreta, transnacionalnog aktivizma i početka stvaranja međunarodnih mehanizama za uspostavu rodne ravnopravnosti. Akademska i aktivistička nastojanja bit će razmotrena u odnosu na službene socijalističke rodne politike i politički kontekst rastućih nacionalističkih politika te raspada Jugoslavije.

Literatura

Obvezna:

Jasenka Kodrnja i Katarina Vidović, "SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja: jedan od oblika samoorganizirane pomoći žena", *Žena*, 1988/5, 68-77

Ad hoc koalicija za praćenje i utjecanje na izbore '97 u Republici Hrvatskoj, *Ženska izborna platforma*

Dodatna:

Đurđa Knežević, "Kraj ili novi početak? – Feminizam od šezdesetih do danas u Jugoslaviji/Hrvatskoj", *Žene u Hrvatskoj. Ženska i kulturna povijest* (prir. Andrea Feldman), Zagreb, 2004., str. 247-260

Chiara Bonfiglioli, "Povratak u Beograd 1978. godine. Istraživanje feminističkog sjećanja", *Glasom do feminističkih promjena – Voicing Feminist Concerns* (ur. Renata Jambrešić Kirin i Sandra Prlenda), Zagreb, 2009, str. 120-130.

Mojca Dobnikar i Nela Pamuković (ur.), *Jaz ti one ... za nas. Dokumenti jugoslovenskih feminističnih srećanj 1987-1991. Dokumenti jugoslavenskih feminističkih susreta 1987-1991. Dokumenti jugoslovenskih feminističkih skupova 1987-1991. Dokumenti od jugoslovenski te feministički srećavanja 1987-1991. Dokumentet e takimeve feministe jugosllave 1987-1991.* Ljubljana; Zagreb, 2009.

Vesna Kesić (ur.), *Žene obnavljaju sjećanja. Centar za žene žrtve rata deset godina poslije*, Zagreb, 2003. i web stranica <http://www.women-war-memory.org>

Vesna Barilar et al. (ur.), *Aktivistkinje. Kako 'opismeniti' teoriju*, Zagreb, 2000. (dostupno i na www.fragen.nu, Croatia)

Biografija

Sandra Prlenda diplomirala je povijest i francuski jezik te magistrirala povijest, a školovala se u Zagrebu, Budimpešti i Parizu. U Centru za ženske studije radila je od 2006. do 2014. godine na projektima vezanim uz izdavaštvo, povijesne teme i kulturu (voditeljica izdavačkog programa, voditeljica programa Zagorka). Trenutno priprema doktorski rad na temu rodne politike socijalističke Jugoslavije na Central European University. Njezini su stručni interesi povijest i pamćenje, povijest

ženskog organiziranja, socijalnog rada i nacionalizma. Sa suradnicama ili samostalno uredila je deset zbornika i publikacija, a s francuskog prevela pet knjiga.

Ženska strana socijalističke revolucije: Ženotdel i AFŽ

Maja Solar

Sažetak

Ženotdel (1919-1930), ženska sekcija centralnog komiteta Komunističke partije u Rusiji i Antifašistički front žena (1942-1953), ženska organizacija u okviru Narodnog fronta Jugoslavije, su primeri dve masovne socijalističke ženske organizacije koje pokazuju mnoštvo sličnosti, ali i razlika. Obe su nastale kao deo komunističkih/socijalističkih organizacija u vreme kada se u carističkoj Rusiji i u monarhističkoj Jugoslaviji događala socijalistička revolucija, obe su se borile za ženski relativno-autonomni prostor delovanja unutar socijalističkih organizacija, obe su imale razgranati piramidalni sistem, obe su se suočavale sa problemom pristupa ženama na selu, obe su vodile unutarne bitke sa rukovodstvom i ove napete odnose završile ukidanjem odozgo uz obrazloženje da je emancipacija žena u novom društvu završena. U okviru Ženotdela je postojalo više progresivnijih glasova koji su se borili za promenu seksualnih politika, dok je AFŽ po tom pitanju ostajao konzervativniji, također bitne su bile razlike političkih stavova prema abortusu i, u konačnici, dok se Ženotdel inspirisao progresivnijim boljševičkim modelom i slikom emancipirane žene, afežeovski model se umnogome oslanjao na konzervativni staljinistički model. Ipak, ženska organizacija izrasla iz Oktobarske revolucije bila je važna inspiracija za najmasovniju jugoslovensku žensku organizaciju, a ovo izlaganje će komparativnom analizom pokušati pokazati tačke približavanja i razilaženja ženskih pokreta, kao i to šta bismo iz ovih istorijskih iskustava trebali naučiti kao važne lekcije za danas.

Literatura

Ali Tariq (2017). *The Dilemmas of Lenin. Terrorism, War, Empire, Love, Revolution*. London, New York: Verso. (samo 4. poglavlje, *Question of Women*)

Andrea Jovanović, Čije je „žensko pitanje“? Antifašistički Front Žena unutar i izvan socijalističke transformacije društva. Dostupno na sajtu AFŽ.arhiv - <http://afzarhiv.org/files/original/d63c03a7007d077ba28481da66ae7722.pdf>

Cinzia Arruzza, *Dangerous Liaisons: The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism*. The Merlin Press Ltd, London, 2013.

Clements Evans Barbara (1992). „The Utopianism of the Zhenotdel“. In: *Slavic Review*, Vol. 51, No. 3, pp. 485-496. Published by: Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies; Cambridge University Press.

Goldman Wendy Z. (2004). *Women, The State And Revolution. Soviet Family Policy and Social Life, 1917-1936*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gordana Stojaković *Rodna perspektiva u novinama Antifašističkog fronta žena (1945-1953)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad, 2012.

Hillyar Anna (1999). *Revolutionary Women in Russia, 1870-1917: A Study in Collective Biography* (PhD Thesis). Southampton: University of Southampton.

Kollontai Alexandra (1920). *Communism and the Family*.

Kollontai Alexandra (1921). *Sexual Relations and the Class Struggle*.

Kolontaj Aleksandra (19??). *Nova žena*. Beograd: Štamparija R. M. Vesnića.

Okić Tijana (2016). „Od revolucionarnog do proizvodnog subjekta: alternativna historija AFŽ-a“. U: *Izgubljena revolucija: AFŽ između mita i zaborava* (urednice: Andreja Dugandžić i Tijana Okić). Sarajevo: Udruženje za kulturu i umjetnost Crvena.

Maja Solar, *Dok se svaka kuharica ne politizuje*, u: „Stvar“ br. 9, Časopis za teorijske prakse, Gerusija, 2017. Dostupno na: <http://gerusija.com/wp-content/uploads/2018/05/Book-STVAR-9-web.pdf>

Reprodukcija, tijelo i režimi patrijarhata

Materinstvo u neoliberalnom kapitalizmu: populacione politike i mere štednje

Ana Vilenica

Sažetak

U okviru predavanja razmatraćemo materinstvo kao instituciju u kojoj se ostvaruju interesi kapitala i nacionalne države. Fokus će biti na aktuelnim populacionim politikama i politikama mera štednje. Populacione politike su usmerene na rešavanje nacionalne demografske situacije i obnovu stanovništva, dok mere štednje podrazumevaju sistematsko povlačenje države iz sistema javne brige i socijalne zaštite kako bi se smanjila javna potrošnja i javni deficit. Pored toga analiziraćemo provokativnu ideju štrajka žena koji se sprovedi kroz obustavu rađanja.

Literatura

Ana Vilenica, "Postajanje majkom: Od neoliberalnog režima materinstva ka radikalnoj političkoj subjektivizaciji", u: Ana Vilenica (ur) Postajanje majkom u neoliberalnom kapitalizmu, (uz)bu))na))), Beograd, 2016.

Tanja Višić, "Nacionalne populacione politike I konstrukcija materinstva u post-socijalističkoj Srbiji", u: Ana Vilenica (ur) Postajanje majkom u neoliberalnom kapitalizmu, (uz)bu))na))), Beograd, 2016.

Madam Tlank, "Bitka svih majki: (ili: Bez neovlašćene reprodukcije)", u: Ana Vilenica (ur) Postajanje majkom u neoliberalnom kapitalizmu, (uz)bu))na))), Beograd, 2016.

Silvija Federiči, "Subverzija materinstva kao institucije i ponovno promišljanje majčinstva kao radikalne političke prakse", u: Ana Vilenica (ur) Postajanje majkom u neoliberalnom kapitalizmu, (uz)bu))na))), Beograd, 2016.

Jenny Brown, Birth Strike, The Hidden Fight over women's work, PM Press, New York, 2019.

Biografija

Ana Vilenica (Pančevo) je istraživačica i feministička i stambena aktivistkinja. Doktorirala je na grupi za Teoriju umetnosti i medija na Univerzitetu umetnosti u Beogradu. Uredila je knjige Postajanje majkom u neoliberalnom kapitalizmu (2013 i 2016), Na ruševinama kreativnog grada (2013) i Umetnost i stambene borbe: Između umetnosti i političkog organizovanja (2020). Od 2016 do 2018 kao dobitnica Mari Kiri individualne stipendije radila je na Londonskom South Bank univerzitetu. Članica je kolektiva Radical Housing Journal.

Uvod u teoriju socijalne reprodukcije

Marta Baradić

Sažetak

Predavanjem će se pružiti uvod u teoriju socijalne reprodukcije, oblik historijsko materijalističke analize, situirane unutar marksističke tradicije, koja se fokusira na vezu reproduktivne i produktivne sfere unutar kapitalističkog sustava. Osvrnut ćemo se na ranije, različite pristupe problemu odnosa kapitalizma i patrijarhata, odnosno ekonomske eksploatacije i društvene opresije, kao i na problem orodnjenog odvajanja socijalne reprodukcije od ekonomske proizvodnje kao temelja institucionalne potlačenosti žena u kapitalističkim društvima.

Literatura

Obvezna:

Tithi Bhattacharya, "Introduction: Mapping Social Reproduction Theory", u: Tithi Bhattacharya, ur., *Social Reproduction Theory Remapping Class, Recentering Oppression* (Pluto Press, 2017)

Od 3 do 22, r. Krešo Golik

Dodatna:

Tithi Bhattacharya, ur., *Social Reproduction Theory Remapping Class, Recentering Oppression* (Pluto Press, 2017)

Lise Vogel, *Marxism and the Oppression of Women*, (izdanje iz 2013.), dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2015/05/lise-vogel-jos-jednom-o-kucanskom-radu.html>

Uredništvo časopisa *Viewpoint*, „Društvena reprodukcija onkraj intersekcionalnosti“, intervju s Susan Ferguson i Davidom McNallyem, *Viewpoint*, dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/susan-ferguson-i-david-mcnally-drustvena-reprodukcija-onkraj-intersekcionalnosti>

Ankica Čakardić, *Ženski problem u političkoj ekonomiji – od jugoslavenskog samoupravljanja do mjera štednji*, dostupno na: <http://gerusija.com/ankica-cakardic-zenski-problem-u-politickoj-ekonomiji-od-jugoslavenskog-samoupravljanja-do-mjera-stednji/#more-1091>

Mariarosa Dalla Costa i Selma James, *The Power of Women and the Subversion of the Community* (Falling Wall Press, 1975)

Cinzia Arruzza, *Dangerous Liaisons: The Marriages and Divorces of Marxism and Feminism* (Resistance Books, 2013)

Endnotes, „Logika roda. O razdvajanju direktno i indirektno tržišno posredovanih sfera i prezrenom, mahom ženskom radu“, dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda> i <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda-ii-dio>

Biografija

Marta Baradić, kulturologinja i komparatistkinja. Obrazovni program Ženskih studija pohađala 2012./2013. Objavljivala u Zarezu i na MUF-u, surađuje s portalima VoxFeminae, Bilten, Political

Critique. Od ljeta 2016. organizira program feminističkih filmskih večeri na otvorenom "Kino Katarina" u Puli. U teorijsko-istraživačkom radu bavi se povezanosti masovnih ženskih radnih migracija s društveno-političkim krizama kroz povijest.

Kapitalistički režimi roda i seksualnosti

Mia Gonan

Sažetak

Predavanje će pružiti pregled literature koja iz materijalističke perspektive objašnjava pojavu lezbijskih, gej i trans zajednica te koja strukturalnu opresiju LGBTIQ osoba objašnjava u odnosu na kapitalistički način proizvodnje. Oslanjajući se na teoriju socijalne reprodukcije, obradit će se teme kvir socijalne reprodukcije, kvir-fobnog nasilja te kvir i trans otpora. Cilj je predavanja ponuditi eksplanatorni model za razumijevanje opresije LGBTIQ osoba u dominantno kapitalističkim društvima.

Literatura

Obvezna:

D'Emilio, J., 1983, 'Capitalism and Gay Identity', u: A. Snitow, C. Stansell & S. Thompson (ur.) *Powers of Desire: The Politics of Sexuality*, Monthly Review Press, New Feminist Library Series, New York.

Gleeson, J. J., 2019, An Aviary of Queer Social Reproduction, online:
http://hypocritereader.com/94/eggs-queer-social-reproduction?from=cp&fbclid=IwAR2rHCdrla6j-D-xu_ECGFvbMIMMy60n05Wd6qQhIGs2jmHs6nGEaCDcwfA

'Prema insurekcionističkom transfeminizmu', u: Gonan, L. (ur.) 2018. *Nepomirljivo. Radikalni kvir protiv roda, države i kapitala*, Multimedijalni institut, Zagreb, str. 95-100.

Dodatna:

Stone, Sandy, 2016, 'The Empire Strikes Back. A Posttranssexual Manifesto', u: *What is Gender Nihilism? A reader*. Anonimno uredništvo

Mieli, M., 2018, 'Sublimacija erosa u radu', u: Gonan, L. (ur.) 2018. *Nepomirljivo. Radikalni kvir protiv roda, države i kapitala*, Multimedijalni institut, Zagreb, str. 44-54.

Drucker, P., 2015, *Warped: Gay Normality and Queer Anti-Capitalism*, Brill, Leiden, Boston.

Valentine, P., 2012, The Gender Rift in Communisation, online:
<http://www.metamute.org/editorial/articles/gender-rift-communisation>

Floyd, K., 2009, *The Reification of Desire: Toward a Queer Marxism*, University Of Minnesota Press, Minneapolis.

Hennessy, R., 2006, 'Returning to reproduction queerly: sex, labor, need', *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, vol. 18, no. 3, pp. 387–395.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08935690600748074>

Hennessy, R., 1994, 'Queer theory, left politics', *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, vol. 7, no. 3, pp. 85–111.

Sears, A., 2017, 'Body Politics: The Social Reproduction of Sexualities', u: *Social Reproduction Theory. Remapping Class, Recentering Oppression* (ur. Tithi Bhattacharya), pp. 171-192.

Biografija

Mia Gonan je diplomirana povjesničarka umjetnosti i sociologinja. Od 2015. do 2018. godine radila je u organizaciji Zagreb Pride na različitim funkcijama. Tijekom 2016. godine djelovala je u Queer kolektivu za radnička i socijalna pitanja. Suradnica je portala Libela, Slobodni Filozofski i drugih, te Multimedijalnog instituta.

Ženske radne migracije i kriza reprodukcije

Marta Baradić

Sažetak

Predavanjem će se argumentirati povezanost političkih i ekonomskih kriza s masovnim ženskim radnim migracijama kroz povijest, a putem komparativne analize fenomena poput *aleksandrinki* i *badante*. Imajući na umu strukturnu vezu kapitalizma i patrijarhata, razmatra se nužnost podruštvljenja kućanskog i njegovateljskog rada, u suprotnosti s neoliberalnim tendencijama komodifikacije njege. Iako se tendencije u smjeru komodifikacije njege prema postepenom smanjenju dostupnih socijalnih servisa mogu pratiti desetljećima unatrag, posljedice takvih mjera posebno su vidljive u vremenima krize. Feminizacija migracija fenomen je koji treba promatrati u kontekstu posljedica ekonomskog neoliberalizma, deindustrijalizacije, odustajanja od države blagostanja, no iako ga kao fenomen imenujemo tek odnedavno, iskustvo aleksandrinki pokazuje da masovne ženske migracije nisu novina, već odavno pravilo u razdobljima bilo političkih bilo ekonomskih kriza, posljedično, kriza socijalne reprodukcije.

Literatura

Jagoda Bastalić, „Znate li što su badante? Hrvatski poraz i tužna stvarnost“, dostupno na: <http://www.hrt.hr/314836/vijesti/znate-li-sto-su-badante-hrvatski-poraz-i-tuzna-stvarnost>

Ksenija Vidmar Horvat, *Imaginarna majka: rod i nacionalizam u kulturi 20. stoljeća* (Sandorf, 2017)

Endnotes, „Logika roda. O razdvajanju direktno i indirektno tržišno posredovanih sfera i prezrenom, mahom ženskom radu“, dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda> i <http://www.zarez.hr/clanci/logika-roda-ii-dio>

Fraser, Nancy (1994) 'After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State', *Political Theory*, Vol. 22, No. 4, pp. 591-618.

Elise van Nederveen Meerkerk, *Towards a Global History of Domestic and Caregiving Workers* (Brill, 2015)

Silvia Federici, “The reproduction of labour-power in the global economy, Marxist theory and the unfinished feminist revolution”, 2009-10, dostupno na: <https://caringlabor.wordpress.com/2010/10/25/silvia-federici-the-reproduction-of-labour-power-in-the-global-economy-marxist-theory-and-the-unfinished-feminist-revolution/>

Yuval-Davis, Nira. “Nationalist Projects and Gender relations”. *Narodna umjetnost* 40/1, Zagreb, str. 9-36.

Mariam George, Sheba. *When Women Come First: Gender and Class in Transnational Migration*. (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press. 2005.)

Ankica Čakardić, Ženski problem u političkoj ekonomiji – od jugoslavenskog samoupravljanja do mjera štednji, dostupno na <http://gerusija.com/ankica-cakardic-zenski-problem-u-politickoj-ekonomiji-od-jugoslavenskog-samoupravljanja-do-mjera-stednji/#more-1091>

Feministička kritika nasilja

Ženski pokret – Feministički principi rada sa ženama koje su preživjele partnersko nasilje

Valentina Andrašek

Sažetak

Usprkos napretku u postizanju ravnopravnosti spolova na mnogim područjima proteklih nekoliko desetljeća u svijetu, ali i u Hrvatskoj, još uvijek svjedočimo nepromijenjenoj i široko rasprostranjenoj svakodnevnoj prisutnosti muškog nasilja nad ženama. Ono poprima mnoge oblike i manifestira se na različite načine, a u ovom predavanju fokusirat ćemo se na muško nasilje nad ženama u intimnim partnerskim odnosima. Od ranih sedamdesetih godina prošlog stoljeća, aktivistice ženskog pokreta razvile su jedinstvene metode i principe rada sa ženama koje su preživjele nasilje. U središtu tog rada je žena i njezina priča iz koje proizlazi i oko koje se gradi sustav podrške i osnaživanja svake pojedine žene za izlazak iz nasilja. Iz feminističkih principa razvili su se servisi podrške, zakoni i programi podrške, a čine i temelj međunarodnih standarda i dokumenata. Ipak, danas sve više svjedočimo rodno neutralnim politikama i zakonima, institucionalizaciji ženskog pokreta i podrške ženama, a u zadnje vrijeme i otvorenim napadima na ženski pokret i tzv. rodnu ideologiju.

U sklopu ovog predavanja govorit ćemo o:

- stvarnom iskustvu i pričama žena koje su preživjele nasilje;
- potrebama žena i feminističkim principima rada proizašlima iz ženskog pokreta;
- izazovima s kojima se danas suočava ženski pokret u pružanju podrške, kao i same žene koje su preživjele nasilje

Literatura

Izveštaj o implementaciji hrvatskog zakonodavstva vezanog uz partnersko nasilje, 2012., The Advocates for Human Rights, Bulgarian Gender Research Foundation, Autonomna ženska kuća Zagreb: <http://www.azkz.net/istrazivanje.html>

Towards a Europe Free From All Forms of Violence against Women, European Women's Lobby Position Paper 2016: <https://womenlobby.org/EWL-work-on-violence-EWL-Charter-of-principles-and-position-paper>

Away From Violence: Guidelines for Setting up and Running a Women's Refugee, WAVE Network, 2004: http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Away_from_Violence_2004_English.pdf

The Strength-Based, Needs-Led Approach as a Tool of Empowerment, WAVE Network, 2018: https://www.wave-network.org/wp-content/uploads/SBNLApproachWAVE_Handbook2018.pdf

Charter of Principles on Violence Against Women, European Women's Lobby 2007, <https://www.womenlobby.org/EWL-work-on-violence-EWL-Charter-of-principles-and-position-paper>

Suffocating the movement – shrinking space for women's rights, Kvinna till Kvinna 2018: <http://thekvinnatillkvinnafoundation.org/2018/03/08/report-on-shrinking-space-for-womens-rights/>

Biografija

Valentina Andrašek nezavisna je stručnjakinja za ravnopravnost spolova i nasilje nad ženama i djevojčicama. Aktivno je uključena u ženski pokret u Hrvatskoj i inozemstvu posljednjih osamnaest godina. Od 2001. do 2018. godine radila je u Autonomnoj ženskoj kući Zagreb – Žene protiv nasilja nad ženama, posljednjih 11 godina kao izvršna direktorica organizacije. Njezino iskustvo uključuje pružanje savjetodavnih usluga ženama koje su preživjele partnersko i druge oblike rodno uvjetovanog nasilja, istraživanja, edukacije i kampanje za podizanje javne svijesti. Ima veliko iskustvo u praćenju prava žena i zagovaranju u području ravnopravnosti spolova i nasilja nad ženama u Hrvatskoj i regiji Zapadnog Balkana, uključujući međunarodno zagovaranje pred UNHRC, UN CAT i CEDAW. Od nedavno kao stručnjakinja sudjeluje u međunarodnim i regionalnim projektima koji se odnose na rodno uvjetovano nasilje nad ženama. U 2018.g. je vodila istraživački projekt za Europski ženski lobi (EWL) u okviru UN Women programa "Implementing norms, Changing minds". Trenutno radi s OSCE-om na istraživanju o nasilju nad ženama na Zapadnom Balkanu, Ukrajini i Moldaviji. Članica je Opservatorija za nasilje nad ženama Europskog Ženskog Lobija. Diplomirala je psihologiju na Lewis & Clark Collegeu u Portlandu, Oregon.

Feminizam i ljudska prava: inkluzivni pristup interpretaciji međunarodnih zakona o ljudskim pravima

Ivana Radačić

Sažetak

Ženska su prava već dugo na margini u međunarodnim zakonima o ljudskim pravima. Glavna zapreka efektivnoj zaštiti ženskih prava bilo je zanemarivanje razlike između spola i roda te nejednakosti povezanih uz tu razliku u srednjostrujaškim međunarodnim zakonima o ljudskim pravima. Iako su pokušaji rodnog mainstreaminga i prihvaćanja instrumenata za osnaživanje ženskih prava doveli do određenih pomaka u zaštiti ženskih prava, u konačnici nisu uspjeli osigurati puno uživanje ljudskih prava žena. U ovom ćemo predavanju analizirati problem marginalizacije ženskih prava u međunarodnim zakonima o ljudskim pravima, istražiti razloge te marginalizacije, i predložiti novi pristup interpretaciji međunarodnih zakona o ljudskim pravima, koji bi uzeo u obzir ženske probleme i učinio međunarodne zakone o ljudskim pravima inkluzivnijima. Ovakav inkluzivni pristup gradi se na onoj struji feminističkih teorija koja polazi od različitosti, to jest, kulturnim, radikalnim i postmodernim teorijama, kao i teorijama različitosti. Njegova glavna komponenta jest to da spol/rod prilikom intersekcije s drugim identitetskim konstituentima treba uzeti u obzir kada se konceptualizira te interpretira ljudska prava, što iziskuje rekonceptualizaciju opsega prava, doktrine državne odgovornosti i principa jednakosti, kao i temeljnih koncepata nositelja ljudskih prava, sloboda i jednakosti.

Literatura

Ivana Radačić, "Feminism and Human Rights: The Inclusive Approach To Interpreting International Human Rights Law", u: *Feminism and Human Rights, UCL Jurisprudence Review*, 2008.

Ivana Radačić, „Feministička pravna znanost: Neka neriješena pitanja“, u: I. Radačić (ur.) *Žene i pravo*. Zagreb: Centar za ženske studije, 2009.

Biografija

Ivana Radačić doktorirala je pravo 2008. godine na Sveučilištu u Londonu, 2003. magistrirala je pravo na Sveučilištu u Michiganu te 2001. na Sveučilištu u Zagrebu dok je kriminologiju magistrirala na Sveučilištu Cambridge 2002. godine. Zaposlena je kao znanstvena suradnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar, a predavačica je na Centru za hrvatske studije Sveučilišta u Zagrebu, te na Sveučilištu u Osijeku. Bila je gošća predavačica na Sveučilištu za mir UN-a (Kostarika), Europskom inter-sveučilišnom centru za ljudska prava i demokratizaciju (Venecija) te University College London, kao i istraživačica pri Sveučilištu u Kentu (Velika Britanija) i Sveučilištu u Melbournu (Australija). Pored toga, uživa predavajući na Centru za mirovne studije i Centru za ženske studije, Zagreb te Institutu za ženska ljudska prava u Bugarskoj. Autorica je knjige *Seksualno nasilje: mitovi, stereotipi i pravni sustav* (TIMpress, 2014.) te 30 znanstvenih članaka, a uredila je i tri knjige (jednu u suuredništvu). Područja interesa su joj feminizam; rod, seksualnost i pravo; ljudska prava. Zaljubljenica je prakse Plesa pet ritmova i svira violoncello i djembe, a katkad i glumi (sve u trupi Vibrica).

Nasilje nad ženama – strukturalni problem

Maja Mamula

Sažetak

Nasilje nad ženama je najekstremniji oblik kršenja ženskih ljudskih prava. Brojni oblici su još uvijek neprepoznati, a samim tim i nesankcionirani. Žene koje su preživjele nasilje zbog brojnih strukturalno uvjetovanih razloga odustaju od prijave. Nadležne institucije i dalje pokazuju nerazumijevanje i neprihvatanje rodne perspektive.

Kroz predavanje ćemo se upoznati s feminističko-teorijskim perspektivama koje preispituju uzroke nasilja nad ženama. Upoznat ćemo se sa najčešćim oblicima, dostupnim izvorima o rasprostranjenosti nasilja, razlozima neprijavlivanja nasilja, njegovim posljedicama, kao i mogućim oblicima pomoći i podrške ženama koje su preživjele nasilje. Naglasak će biti na pozitivnim promjenama u suzbijanju nasilja nad ženama, ali i nužnim koracima koji tek predstoje.

Ciljevi predavanja su:

- upoznavanje s problemom nasilja nad ženama kao osnovnom mehanizmu u održavanju rodne neravnopravnosti, njegovom sveprisutnošću i neprepoznavanjem;
- razumijevanje položaja žene koja je preživjela nasilje u kontekstu društva i rada nadležnih institucija, razlozi neprijavlivanja nasilja i dugotrajnog podnošenja nasilja;
- upoznavanje i razumijevanje posljedica nasilja nad ženama;
- ukazivanje na sustavne greške unutar različitih teorijskih pristupa koje negiraju rodnu perspektivu i promatraju nasilje nad ženama neovisno o širem društvenom kontekstu (patologija pojedinca/ke vs. strukturalni problem);
- promicanje feminističkog pristupa u razumijevanju problema i pružanju odgovarajuće podrške ženama koje su preživjele nasilje.

Literatura

Obvezna:

Weygandt White, J., Bondurant, B. and Donat P.L.N. (2004.). Violence against Women. In: Crawford, M. and Unger, R. (ed.). Women and gender: A feminist psychology (4th Ed.). New York: McGraw-Hill.

Dodatna:

Barada, V. i Jelavić, Ž. (ur.) (2004.). UOSTALOM, DISKRIMINACIJU TREBA DOKINUTI!: Priručnik za analizu rodni stereotipa. Zagreb: Centar za ženske studije.

Brownmiller, S. (1995.): Protiv naše volje. Zagreb: Zagorka.

Bukvić, A. (ur.) (2008.). Priručnik za rad sa ženama sa traumom muškog nasilja – feministički pristup. Beograd: Autonomni ženski centar.

Hanmer, J. and Maynard, M. (ed.) (1991.). *Women, Violence and Social Control*. Humanities Press International, Inc.

Hanmer, J. and Itzin, C. (2000.). *Home Truths About Domestic Violence - Feminist influences on policy and practice*. Routledge Press, London and New York.

Herman, J. L. (1996.). *Trauma i oporavak*. Zagreb: Ženska infoteka.

Kelly, L. and Radford, J. (1996.). „Nothing Really Happened”: The Invalidation of Women's Experiences of Sexual Violence. In: Hester, M., Kelly, L. and Radford, J. (1996.). *Women, Violence and Male Power*. Open University Press, Buckingham.

Kelly, L. (2008.). *Preživjeti seksualno nasilje*. Zagreb: Ženska soba i Kruzak.

Mamula M. i Komarić, N. (ur.) (2005.). *Seksualno nasilje – teorija i praksa*. Zagreb: Ženska soba.

Mamula, M. (2005.). *Nasilje protiv žena*. U: Singer, M. (ur.) *Kriminologija delikata nasilja –Nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje*, (str.217-247). Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Mamula, M. (2010.). *Žrtve seksualnog nasilja*. U: Mužinić, L. i Vukota, LJ. (ur.) *Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice*, (str. 227-247). Zagreb: Medicinska naklada i Psihijatrijska bolnica Vrapče.

Mamula, M. (2014.). *Žrtve nasilja u obitelji*. U: Brajša-Žganec, A.; Lopižić, J. i Penezić, Z. (ur.) *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb. Hrvatsko psihološko društvo i Naklada Slap, 395-418.

Mamula, M., Zore, P. i Tukara-Komljenović, J. (2016.). *Organizacije civilnog društva kao ključni akteri u suzbijanju nasilja nad ženama*. Zagreb: Ženska soba.

Tjaden, P. and Thoennes. N. (2000.). *Full report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women: Findings From the National Violence Against Women Survey*. National Institute of Justice, U.S. Department of Justice.

Biografija

Maja Mamula je feministkinja, aktivistkinja i psihologinja s više od 20 godina iskustva u direktnom radu na području suzbijanja nasilja nad ženama i rodne ravnopravnosti. Završila je studij psihologije na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1994.), gdje je i magistrirala na temi iz područja ljudske seksualnosti (2000.) i doktorirala na temama roda, nasilja i seksualnosti (2012.). Glavno područje njenog djelovanja je problematika seksualnog nasilja, rodno uvjetovanog nasilja i seksualnosti, na čemu radi predano u okviru Ženske sobe – Centra za seksualna prava (od 2003.). U svom radu prepoznata je kao jedna od vodećih predavačica o problematici seksualnog nasilja te istraživačica i pokretačica javnih politika vezanih uz suzbijanje seksualnog nasilja. Od 2001. predaje u Centru za ženske studije (*Nasilje nad ženama i Tijelo i seksualnost – privatno i političko*). Od 2001. do 2018. predavala je na Hrvatskim studijima (izborni kolegij *Psihologija spolnosti*), a od 2007. do 2013. godine vodila je u Osijeku na Filozofskom fakultetu, Odjelu za psihologiju izborne kolegije *Psihologija spolnosti* i *Psihologija roda i spola*. Osnivačica je i bivša pročelnica Sekcije za psihologiju seksualnosti i psihologiju roda Hrvatskog psihološkog društva. Članica je i/ili predsjednica brojnih radnih tijela, grupa i povjerenstava vezano uz nasilje nad ženama, seksualno nasilje, nasilje u obitelji i ravnopravnost spolova. Autorica je više knjiga i priručnika te stručnih radova, te je izlagala na brojnim domaćim i međunarodnim konferencijama.

Rodno, seksualno i ekonomsko nasilje u neoliberalizmu

Tithi Bhattacharya

(sažetak i literatura bit će objavljeni naknadno)

Predavanje će biti organizirano u suradnji sa Subversive festivalom i otvoreno za javnost.

Biografija

Tithi Bhattacharya je profesorica južnoazijske povijesti i direktorica Globalnih studija na Sveučilištu Purdue. Autorica je knjige *The Sentinels of Culture: Class, Education, and the Colonial Intellectual in Bengal* (Oxford University Press, 2005) i dugogodišnja aktivistkinja za pravdu za Palestinu. Ekstenzivno piše o marksističkoj teoriji, rodu i politici islamofobije. Njezini radovi objavljeni su u časopisima *Journal of Asian Studies*, *South Asia Research*, *Electronic Intifada*, *Jacobin*, *Salon.com* te u *New Left Review*. U uredničkom je odboru časopisa *Studies on Asia* te *International Socialist Review*. Tithi je dugogodišnja aktivistkinja za socijalnu pravdu. Aktivna je u lokalnoj zajednici, kao i u borbama na nacionalnoj te internacionalnoj razini.

Žene i socijalna država

Nastanak, slabljenje i egalitarni potencijali socijalne države

Toni Prug

Sažetak

A) povijesni korijeni (radnička samoorganizacija); B) prvi koraci (Bismarck, borba protiv ljevice strateškim ustupcima); C) uzlet nakon Drugog svj. rata; C) slabljenje 1990-ih i nadalje – dijelom rezultat pada istočno-evropskih socijalizama, dijelom naftnih kriza 1970-ih pa dužničkih kriza 1980-ih; D) privatno-javna partnerstva, prodor kapitalizma u javne usluge; E) problemi i krize privatno-javnih modela (renacionalizacija željeznice u Britaniji), remunicipalizacija vode (brojni slučajevi širom svijeta) i diskurs commonsa; F) potencijali za buduće širenje socijalne države za širenje egalitarnosti, njezina ograničenja (uspješna vanjska trgovina na kapitalističkim tržištima) i mogući scenariji nadilaženja istih.

Literatura

Harris, B. 2004, *The Origins of the British Welfare State: Society, State and Social Welfare in England and Wales, 1800-1945*, Palgrave

Ćurković, S. 2015. Uvod, *Teorija države*, 3k, god. 2, br. 2 https://www.rosalux.rs/all/3k-kapital-klasa-kritika_2

Kržan, M. 2012, *Socijalna država – jedini realno postojeći sustav općeg blagostanja* <http://slobodnifilozofski.com/2012/03/marko-krzan-socijalna-drzava-jedini.html>

Flora, P. and Heidenheimer, A. J. 1981. *The Development of Welfare States in Europe and America*, Chapter 1, *The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State*, Transaction Publisher

Folbre, N. 2014, *Who Cares? Who Cares? A Feminist Critique of the Care Economy*, RLS https://www.rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/sonst_publicationen/folbre_whocares.pdf

Biografija

Toni Prug je diplomirao sociologiju (Goldsmiths, University of London), doktorirao (Queen Mary, University of London, 2014) na promišljanju egalitarne i participatorne proizvodnje i alokacije. Bavi se kritikom mainstream ekonomskih teorija. Istražuje specifičnosti društvenih formi proizvodnje i njihovog utjecaja na razvoj i razvojne modele u kontekstu dominantne kapitalističke proizvodnje i internacionalnih tržišta.

Klasni sukob i što socijalna država ima s time

Danijela Dolenc

Sažetak

Polazeći od teze da hrvatski građani_ke u visokoj mjeri izražavaju egalitarne preference – koje u parlamentarnoj politici nitko ne predstavlja – analiziram osnovne konture socijalne države u Hrvatskoj. Kroz primjere javnih politika u području obrazovanja postavljam pitanje smanjuju li postojeći programi ili pak povećavaju društvene razlike, te zastupam tezu o novoj morfologiji konzervativizma socijalne države u Hrvatskoj.

Cilj predavanja je da studenti_ce steknu osnovne analitičke uvide u tipologiju socijalnih država, učinke politika socijalne države te posljedice koje to ima za političko djelovanje na ljevici.

Polazeći iz egalitarne perspektive, studenti_ce će biti upoznati s temeljnim tipovima socijalne države u Europi, razviti sposobnosti procjene politika socijalne države, te steći uvide u odnos između politika socijalne države s jedne i dinamike političke borbe s druge strane.

Literatura

Obvezna:

Esping Andersen, Gosta, Introduction, *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (Princeton University Press, 1990)

Dodatna:

Fraser, Nancy (1994) 'After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State', *Political Theory*, Vol. 22, No. 4, pp. 591-618.

Dolenc, D., (2018) "A Soldier's State? Veterans and the Welfare Regime in Croatia", dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=289879

Biografija

Danijela Dolenc je docentica na Odsjeku za komparativnu politiku Fakulteta političkih znanosti na Sveučilištu u Zagrebu i predsjednica uprave Instituta za političku ekologiju. Magistrirala je na LSEu (2005), a doktorirala na ETH Zurich (2012). Predaje komparativnu politiku, politike osporavanja i metodologiju društvenih znanosti, a primarni istraživački interes su joj demokratizacija i politička ekonomija post-socijalističke Europe. Njena knjiga *Democratic Institutions and Authoritarian Rule in Southeast Europe* (ECPR, 2013) osvojila je Državnu nagradu za znanost 2013. godine. Trenutno Danijela vodi znanstveni projekt *Disobedient Democracy: A Comparative Analysis of Contentious Politics in the European Semi-periphery*, koji financira Švicarska zaklada za znanost. Glavni cilj projekta je analizirati poveznice između društvenih pokreta i suvremene krize liberalne demokracije u Europi, s posebnim fokusom na zemlje europske periferije: Hrvatsku, Srbiju, Španjolsku i Portugal.

Feminističko čitanje prostora

Lea Horvat

Sažetak

Predavanje je zamišljeno kao uvod u feminističku povijest i kritiku arhitekture — teorijsko i praktično osvještavanje načina koji rod, klasa, rasa, dob i drugi parametri oblikuju materijalnost i naše iskustvo prostora. Nakon kraćeg teorijskog uvoda na izabranim ćemo primjerima skicirati osnovne probleme feminističkog čitanja prostora.

Posebna će se pažnja posvetiti materijalnim uvjetima proizvodnje prostora te življenom iskustvu. Osim razvijanja kompetencije iščitavanja nejednakosti u prostoru koji nas okružuje razgovarat ćemo o mogućnostima subverzije i otpora različitim vidovima prostorne opresije.

Literatura

Obvezna:

Dolores Hayden: „What Would a Non-Sexist City Be Like? Speculations on Housing, Urban Design, and Human“, *Signs*, V.3, 1980, str. 170-187.

bell hooks: „Homeplace: A Site of Resistance“, *Yearning: Race, Gender, and Cultural Politics*, New York, 2015, str. 41-50.

Jane Rendell: „Introduction: ‘Gender, Space, Architecture’“, in: Jane Rendell, Barbara Penner, Iain Borden (ur.): *Gender, Space, Architecture: An interdisciplinary introduction*, London, 2003, str. 225-239.

Dodatna:

Katarina Bonnevier: *Behind Straight Curtains: Towards a Queer Feminist Theory of Architecture*, Stockholm, 2007.

Beatriz Colomina: „The Split Wall: Domestic Voyeurism“, in Beatriz Colomina (ur.): *Sexuality & Space*, Princeton, 1992, str. 73-130.

Ana Džokić, Marc Neelen, Nebojša Milikić, Vahida Ramujkić: „Kaludjerica od Šklj do Abc. Život u seni modernizacije“, http://stealth.ultd.net/wp-content/uploads/2016/09/Kaludjerica_STEALTH_Milicic.pdf

Biografija

Lea Horvat (*1990, Zagreb) diplomirala je povijest umjetnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu sa studijskim boravcima u Beogradu i Berlinu. Od 2015. je na doktorskom studiju povijesti na Sveučilištu u Hamburgu, istražuje kulturnu povijest kolektivnog stanovanja u Jugoslaviji i povremeno predaje na Sveučilištu Humboldt u Berlinu. Članica je uredništva feminističkog portala Krilo.

Arhitektura i stanovanje u socijalizmu i danas

Lea Horvat

Sažetak

Predavanje je posvećeno socijalističkim vizijama i konkretizacijama stambene arhitekture — od socijalističkih utopija u 19. stoljeću preko sovjetskih eksperimenata s kolektivizacijom stanovanja u 1920-ima do poslijeratnih stambenih blokova. S naglaskom na jugoslavenski kontekst problematizirat će se prostorna proizvodnja društvene (ne)jednakosti, modeli podružtvljenja kućanskih poslova i postsocijalistička sudbina socijalističkog stambenog fonda.

Literatura

Obvezna:

Mina Petrović, Vera Backović: „Istraživanje susedstva u Novom Beogradu“, u: Z. Erić (ur.): *Diferencirana susedstva Novog Beograda*, Beograd, 2009, str. 63-86.

Susan E. Reid: „Women in the Home“, in M. Ilić, S. E. Reid, L. Attwood (ur.): *Women in the Khrushchev Era*, New York, 2004, str. 149-176.

Dodatna:

Rory Archer: „Imaš kuću – vrati stan. Housing inequalities, socialist morality and discontent in 1980s Yugoslavia“, *Godišnjak za društvenu istoriju* 3, 2013, str. 119-139.

Lidija Butković-Mićin: *Ada Felice-Rošić i Nada Šilović — ženski trag u arhitekturi Rijeke*, Rijeka, 2013.

Sonia A. Hirt: „The Post-socialist City“, *Iron Curtains: Gates, Suburbs and Privatization of Space in the Post-socialist City*, Oxford, 2012, str. 34-59.

Florian Urban: „Slab versus Tenements in East and West Berlin“, *Tower and Slab – a Global History of Mass Housing*, New York/London, 2011, str. 59-78.

**Socioekonomski kontekst
suvremenih feminističkih borbi**

Rod, ekonomija, nejednakost I

Mislav Žitko

Sažetak

Prvi dio tematskog bloka posvećen je povijesti kapitalizma i odnosu kategorija klase, roda i rase. Cilj je otvoriti raspravu o korijenima kapitalizma i mehanizmima društvene stratifikacije. Nakon kraćeg kronološkog pregleda razvoja kapitalizma, razmatrat će se različiti načini na koje se socioekonomske kategorije isprepliću s drugim društvenim identitetima, ponajprije rodom i rasom. Osim na historijske razlike između različitih razdoblja u povijesti kapitalizma, počevši od primitivne akumulacije u 16. stoljeću do države blagostanja u 20. stoljeću, pažnja će biti posvećena i geografskim razlikama, odnosno učincima različitih kultura i političkih poredaka na međuigru klase, roda i rase.

Literatura

Pierre Bourdieu (2001) *Vladavina muškaraca*, Podgorica: Univerzitet Crne Gore

Silvia Federici (2013) *Kaliban i veštica: žene, telo i prvobitna akumulacija*, Beograd: Burevesnik

John Kenneth Galbraith (1981) *Doba neizvjesnosti*, Zagreb: Stvarnost

Sonya O. Rose (2003) *Limited Livelihood: Gender and Class in 19th Century England*, London: Routledge

Biografija

Rođen je 1982. u Zagrebu. Diplomirao dvopredmetni studij filozofije i hrvatskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s diplomskim radom iz historijske epistemologije znanosti na temu neoklasične ekonomike. Od 2013. zaposlen kao asistent na Odsjeku za filozofiju. Doktorand na poslijediplomskom doktorskom studiju filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Znanstveni interesi i područje istraživanja: socijalna epistemologija, epistemologija znanosti, politička ekonomija i politika obrazovanja. Suosnivač je Centra za radničke studije.

Rod, ekonomija, nejednakost II

Mislav Žitko

Sažetak

U drugom tematskom bloku rasprava će se usredotočiti na dva fenomena kojima je u dosadašnjim istraživanjima o ekonomskom položaju žena pridano najviše pozornosti. Riječ je o neplaćenom radu u kućanstvu i jazu između plaća i nadnica za muškarce i žene na tržištu rada. Nakon kratkog pregleda teorijske literature osvrnut ćemo se na specifična rješenja ovih problema oblikovana unutar različitih istraživačkih tradicija.

Literatura

Nancy Folbre (2001) *The Invisible Heart: Economics and Family Values*, New York: The New Press

Zdravka Todorova (2009) *Money and Households in a Capitalist Economy: A Gendered Post Keynesian-Institutional Analysis*, Cheltenham: Edward Elgar

Socijalno stanovanje, ne socijalno čišćenje: Reprerentacija samohranih majki i stambeni aktivizam u Londonu

Ana Vilenica

Sažetak

U okviru predavanja analiziraće se reprezentacija samohranih majki iz radničke klase u Ujedinjenom kraljevstvu u kontekstu tzv stambene krize i mera štednji. Fokus će biti na figurama “čav mame” i “divlje majke” koje su vezane za stereotipnu reprezentaciju majki iz socijalnih naselja. U drugom delu izlaganja baviću se kontra-reprerentacijskim metodama delovanjem aktivističke kampanje Focus E15 mame.

Literatura

Sara de Benedict, “Feral parents: Austerity parenting under neoliberalism”, *Studies in the Maternal*, 4(2), 2012: 1-21.

Lisa McKenzie. “Narratives from a Nottingham Council Estate: A Story of White Working-Class Mothers with Mixed-Race Children.” *Ethnic and Racial Studies* 36, no. 8, 2013: 1342-58.

Imogen Tyler. “‘Chav Mum Chav Scum’: Class Disgust in Contemporary Britain.” *Feminist Media Studies* 8, no. 1, 2008: 17-34.

Paul Watt. “A Nomadic War Machine in the Metropolis: En/Countering London’s 21st-Century Housing Crisis with Focus E15.” *City* 20, no. 2. March 3, 2016: 297-320.

Feministički pristup(i) političkom i sindikalnom organiziranju i djelovanju: perspektiva s margine?

Karolina Leaković

Sažetak

Problematizirat će se socijalni i ekonomski status žena u postsocijalizmu, ukazati na važnost stvaranja ženskih političkih i sindikalnih mreža te analizirati strukturne prepreke i primjere organiziranog prodora u *mainstream*. Naglasit će se važnost klasne dinamike u feminističkom konstruiranju ravnopravnosti.

Literatura

Obvezna:

Clara Zetkin, „Ženski rad i sindikalne organizacije“, dostupno na <http://slobodnifilozofski.com/2017/12/zenski-rad-sindikalne-organizacije.html>

Maya Gonzalez i Caitlin Manning, „Razgovor sa Silvijom Federici: Politički rad sa ženama i kao ženama u trenutnim uvjetima“, dostupno na: <http://slobodnifilozofski.com/2012/11/razgovor-sa-silvijom-federici-politicki.html>

Vesna Konigsknecht i Karlo Jurak, „Liberalni feminizam kao saveznik kapitalu i restauraciji klasa“, razgovor s Ankicom Čakardić, dostupno na: <https://www.libela.org/razgovor/6170-liberalni-feminizam-kao-saveznik-kapitalu-i-restauraciji-klasa/>

„Perspektive novog sindikalizma“ (snimka okruglog stola Ženske fronte za radna i socijalna prava), <https://www.youtube.com/watch?v=asswwClZBcM>

Dodatna:

Hilary Wainwright: „Novi sindikalizam u nastanku“, dostupno na: <http://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/hilary-wainwright-novi-sindikalizam-u-nastanku--2>

Jelena Prtoric, „Adriana Zaharijević: Feminizam je standardni bauk“, Kosovo 2.0., <https://kosovotwopointzero.com/sr/adriana-zaharijevic-feminism-is-the-standard-bugbear/>

Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju, „Radno vrijeme od 0 do 24: Kad žene traže priznanje rada kod kuće, to nije zato što ne vole (dovoljno) svoju obitelj“, Lupiga.com, <https://www.lupiga.com/vijesti/radno-vrijeme-od-0-do-24-kad-zene-traze-priznanje-rada-kod-kuce-to-nije-zato-sto-ne-vole-dovoljno-svoju-obilj>

Galić, Branka (2011) „Žene i rad u suvremenom društvu“, Sociologija i prostor 49 (1), 25- 48, <https://hrcak.srce.hr/71647>

Senjković, Reana (2018) „Ugljen i šminka. Narativi o jugoslavenskoj radnici na ponudi posttranzicijskom sjećanju“, Etnološka tribina 48(41), 174 – 193, dostupna na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=17057, članak dostupan na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=312032

Leinert Novosel, Smiljana (2018) „Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj: žena i obitelj (1999. – 2016.)“, *Politička misao* 55(1), 53 – 73,
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=289950

Biografija

Karolina Leaković (1977.) polaznica je poslijediplomskog doktorskog studija sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, magistra novinarstva (MA, FPZG) i prvostupnica produkcije (BA, ADU). U nastavnom je zvanju predavačice visoke škole (11/2018). Članica je Centra za ženske studije i SDP-a, gdje je i povjerenica Novog sindikata i predsjednica Radničkoga vijeća. Suraduje s OSCE-ODIHR-om i Vijećem Europe te nevladinim organizacijama na Balkanu (FES, Sarajevski otvoreni centar) na programima političke emancipacije žena i institucionalnog dizajna za rodnu ravnopravnost.

Lezbijski studiji

Lezbijski aktivizam

Sanja Juras

Sažetak

Predavanje će se baviti povezanošću feminističkog i lezbijskog odnosno LGBT pokreta, kao i razvojem lezbijskog aktivizma u Hrvatskoj. Istražit ćemo različita područja lezbijske tematike od osnovnih pojmova, identiteta, sve do aktivizma i pravnih pitanja. Cilj predavanja je edukacija polaznica programa Ženskih studija kako bi same mogle podržavati i zalagati se za zaštitu prava lezbijki, gejeva, biseksualnih i transrodnih (LGBT) osoba.

Literatura

Obvezna:

Wittig, Monique: Hetero um i drugi eseji („Ženom se rađa“, 7-18. str.)

Rich; Adrienne: Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija (25-35 str.)

Dodatna:

Abelove, Barale, Halperin: Lesbian and Gay Studies Reader Adrienne Rich: Prisilna heteroseksualnost i lezbijska egzistencija

Audre Lorde: Sestra outsajderka

Joan Nestle: Politika butch i femme,

Pismo mojoj zajednici, Dar dodira Nataša Velikonja, Tatjana Greif (2012): Kronologija 1987-2012 s predgovodom Dorino Manzin,

Sanja Juras: Izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u 2002. godini

Sanja Juras: Izvještaj o stanju ljudskih prava LGBT osoba u Hrvatskoj u 2015. godini

Tatjana Greif: „Na begu pred terorjem normalizacije“, *Dialogi – revija za kulturo in družbo*, letnik 45, 11-12 09

Sanda Brumen, *LGBT tematika u udžbenicima za osnovnu i srednju školu* (Lezbijska grupa Kontra, 2012)

Jasna Petrović, *Nevidljivi radnici: kako zaštititi LGBT osobe na radnom mjestu: priručnik za sindikaliste* (Lezbijska grupa Kontra, 2011)

Biografija

Sanja Juras je koordinatorica Lezbijske grupe Kontra (od 2002.) i Kontrinog pravnog tima koji pruža direktnu pravnu pomoć LGBT osobama i zagovara bolju zaštitu ljudskih prava LGBT osoba. Također je koordinatorica Ženske mreže Hrvatske – feminističke političke mreže 30 organizacija iz različitih dijelova Hrvatske, članica je Europskog ženskog lobija (od 2007.), ECSOL-a (Europska mreža pravika koji se bave zakonodavstvom koje pokriva LGBT osobe, od 2011.). Zagovarala i kreirala mnoge amandmane u zakonima i pravnim dokumentima koji se tiču prava LGBT osoba, usvojene od strane Hrvatskog sabora.

Mogu li zajedno LGBT i radnički pokret?

Jelena Miloš

Sažetak

Cilj predavanja je upoznati se s osnovama radničkog organiziranja i sindikalizma: što su sindikati, zašto su važni i kakav je status radničkih prava danas. Pričat ćemo i o mogućim poveznicama između LGBT i radničkog pokreta: da li je suradnja moguća, po kojim osnovama (tj. zajedničkim interesima) te što se po tom pitanju dosad napravilo.

Literatura

Mia i Lina Gonan: lezbijke i gejevi podržavaju rudare – razumijevanje rodne opresije kao mehanizma klasne opresije, dostupno na: <http://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/mia-i-lina-gonan-lezbijke-i-gejevi-podrzavaju-rudare-razumijevanje-rodne-opresije-kao-mehanizma-klasne-opresije>

Kako se osiguravaju ženska i LGBT prava unutar milijunskog sindikata Unite, dostupno na: <http://ravnopravnost.lgbt/2017/04/24/kako-se-osiguravaju-lgbt-i-zenska-prava-unutar-milijunskog-britanskog-sindikata-unite-the-union/>

Biografija

Jelena Miloš, aktivistica i prevoditeljica. Fokus djelovanja su joj ekonomska i socijalna prava te borba za javna dobra. Kao članica Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju te Prava na grad dugo je surađivala sa sindikatima, naročito u kontekstu povezivanja feminizma te LGBT aktivizma sa sindikalnim djelovanjem.

Antikapitalistička borba i LGBT pokret

Olga Dimitrijević

Sažetak

Politička borba brojnih društvenih pokreta, pa tako i LGBT pokreta na Zapadu je sedamdesetih artikulisala ukidanje nuklearne porodice, slobodnu ljubav i pravedniji svet, istovremeno otvarajući put identitetskim politikama koje će ubrzo preuzeti primat u razvoju pokreta, i u svojoj krajnjoj instanci biti saveznik mainstream frejminga u kojem je lakše zamisliti gej brak nego li socijalnu pravdu ili pravednu raspodjelu resursa. Predavanje će ukazati na uronjenost postjugoslavenskih LGBT borbi u zemljama kapitalističke periferije u globalne tokove i procese te nužnost njihove historizacije i analize u kontekstu širih društvenih borbi koje su neminovno uticale na razvoj LGBT pokreta. Kritički će se sagledati previranja unutar i izvan LGBT pokreta u Srbiji i regiji uz analogije s aktualnim debatama o evropskim integracijama, patrijarhalnosti društva, nasleđa levih emancipatornih politika itd. Predavanje će otvoriti i pitanja o tome šta naše aktivističke strategije mogu da nauče od grešaka Zapada, i šta bi naša istorijska iskustva mogla da doprinesu zapadnom aktivizmu.

Literatura

Alan Sears (2005). *Queer Anti-Capitalism: What's Left of Lesbian and Gay Liberation?* Science & Society: Vol. 69, Marxist-Feminist Thought Today, pp. 92-112.

Maljković, D. (2014). "To radi u teoriji, ali ne u praksi": Identitetski (LGBT) aktivizam protiv kvir aktivizma. In J. Blagojević & O. Dimitrijević (Eds.), *Među nama: Neispričane priče gej i lezbejskih života* (pp. 360–369). Belgrade: Heartefact.

Biografija

Olga Dimitrijević, dramaturginja, dramska spisateljica i LGBT aktivistkinja. Iza sebe ima brojne izvedene tekstove, kouredništvo knjige „Među nama – neispričane priče gej i lezbejskih života“ (Hartefakt fond, 2014), režiju i dramtizaciju romana "Crvena ljubav" Aleksandre Kolontaj (Bitef teatar, 2016), a povremeno predaje na Ženskim studijama u Beogradu. Dobitnica je nagrade Hartefakt fonda, Sterijinog pozorja i Mihizove nagrade za dramsko stvaralaštvo.

Queer studiji

Queer teorija

Slaven Crnić

Sažetak

Predavanje je osmišljeno kao terminološka i konceptualna genealogija glavnih polja interesa queer teorije. S fokusom na odnos (biologističkog) esencijalizma i (socijalnog) konstruktivizma u domeni spola, roda i seksualnosti, predavanje će polaznicama i polaznicima približiti, među ostalima, rad Michela Foucaulta, Eve Kosofsky Sedgwick i Judith Butler, te mapirati izazove i doprinos queer istraživanja u suvremenoj humanistici, napose teoriji književnosti i afekta.

Literatura

Obvezna:

Kosofsky Sedgwick, Eve. (1990). *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California Press. 1-22.

Dodatna:

Edelman, Lee. (1994). *Homographesis: Essays in Gay Literary and Cultural Theory*. New York: Routledge

Foucault, Michel. (1978). *The History of Sexuality Volume 1: An Introduction*. New York: Random House.

Hall, Donald E. (2003). *Queer Theories*. New York: Palgrave Macmillan.

Halperin, David M. (1995). *Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography*. New York: Oxford University Press

Kosofsky Sedgwick, Eve. (1985). *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University Press.

Biografija

Slaven Crnić je doktorand Komparativnih rodnih studija na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti (CEU). Kao gostujući predavač i suradnik djeluje u programima Centra za ženske studije u Zagrebu, Odsjeka za kulturalne studije pri Filozofskom fakultetu u Rijeci i Udruženja Zagreb Pride. Suosnivač je Centra za ženske studije pri Filozofskom fakultetu u Rijeci.

Nevolje s (trans)rodom: o mizoginiji i mizandriji

Dušan Maljković

Sažetak

U svetlu aktuelnih rasprava o tome jesu li trans žene također žene – te ponovnog postavljanja temeljnog pitanja feminizma: šta je žena? – razmotrićemo ideološku i teorijsku pozadinu ovog propitivanja, fokusirajući se na probleme *mizoginije* i *mizandrije*.

Prva predstavlja temeljno društveno tlačenje žena u raznovrsnim istorijskim vidovima od tzv. prvobitne zajednice do danas, a druga prevashodno lične stavove i politike organizovanja pojedinih grupa radikalnih feministkinja koje iz domena ženskog na osnovi bioloških i/ili društvenih razloga ispisuju trans žene. Na mizoginiju, stoga, nije imun niko: nalik homofobiji, rasizmu i drugim režimima diskriminacije ona biva internalizovana i u krugovima gej muškaraca u kojima se danas porađa i novi mačizam.

S druge strane, u pojedinim radikalnofeminističkim i lezbejsko-separatističkim krugovima, mržnja prema trans ženama stoji u neposrednoj vezi sa mizandrijom, iako se o tome rijetko razgovara, a ova konstatacija se dočekuje „na nož“ i stavlja u kontekst mizoginog „pokreta za prava muškaraca“.

Literatura

Fridrih Engels *Poreklo porodice, privatne svojine i države* (BIGZ, 1976)

Simon de Bovoar *Drugi pol* (1949)

Džudit Batler *Nevolja s rodom – Feminizam i subverzija identiteta* (Karpos, 2010)

Džoan Nesl, *Osvajanje slobode* (Konsultacije za lezbejke, Labris – organizacija za lezbejska prava, 2017)

Iama Wake „Sestrinstvo – Zašto verujem da su sve žene sestre, a nijedan muškarac nije“
<https://www.facebook.com/notes/%C5%BEenski-prostor/sestrinstvo-za%C5%A1to-verujem-da-su-sve-%C5%BEene-sestre-a-nijedan-mu%C5%A1karac-nije/1752777138098854/>

Miranda Yardley „Transrodna ideologija ne podržava žene“
<https://www.facebook.com/notes/%C5%BEenski-prostor/transrodna-ideologija-ne-podr%C5%BEava-%C5%BEene/1756942374348997/>

Sarad Ditam „Kako TERF radi“ <https://www.facebook.com/notes/%C5%BEenski-prostor/kako-terf-radi/1765435643499670/>

Cinzia Aruzza, „Rod kao društvena temporalnost: Butler (i Marx)“, dostupno na:
<http://slobodnifilozofski.com/2017/01/rod-kao-drustvena-temporalnost-butler-i-marx.html>

Mia Gonan, Lina Gonan, „Transfobija i ljevica“, dostupno na:
<http://slobodnifilozofski.com/2018/12/transfobija-i-ljevica.html>

Lorna Finlayson, Katharine Jenkins, Rosie Worsdale, “‘I’m not transphobic, but...’: A feminist case against the feminist case against trans inclusivity”, dostupno na:

<https://www.versobooks.com/blogs/4090-i-m-not-transphobic-but-a-feminist-case-against-the-feminist-case-against-trans-inclusivity>

Biografija

Dušan Maljković (1975) je novinar, književnik, prevoditelj i LGBT aktivist. Autor je brojnih književnih radova, kao i radova u oblasti queer teorije. Član je udruženja književnih prevodilaca Srbije, diplomirani filozof te doktorand na Odsjeku za filozofiju filozofskog fakulteta u Beogradu.

Opiranje šarmu kapitalizma: od progresivnog neoliberalizma do univerzalnog oslobođenja

Cinzia Arruzza

Sažetak

U predavanju artikuliram kritiku progresivnog neoliberalizma i njegove mobilizacije koncepata osnaženja, raznolikosti, te seksualnih identiteta i sloboda. Koristeći optiku teorije socijalne reprodukcije, naglašavam nekompatibilnost kapitalizma s univerzalnim rodnim ili seksualnim oslobođenjem te analiziram unutarne veze između različitih oblika ugnjetavanja, osobito rodne, seksualne i rasne opresije, kao i njihov odnos s kapitalističkom formom društva.

Literatura

(bit će objavljena naknadno)

Suvremena kvir teorija

Lina Gonan

Sažetak

Predavanja će predstaviti izbor suvremene kvir teorije koju obilježava ne-akademski pristup i anti-inkluzivistička politika. Obradit će se tekstovi koji imaju različite ulazne točke u kvir teme, s naglaskom na rasprave o dokidanju roda. Prikazat će se povijest te ideje te distinkcije u odnosu na radikalno-feminističku ideju dokidanja roda. Cilj predavanja je upoznati polaznice_ke sa suvremenom anti-inkluzivističkom kvir teorijom i ponuditi modele politizacije kvir pitanja.

Literatura

Obvezna:

School of Theory and Activism – Bishkek (STAB) 2013, *Queer Communism Manifesto*, dostupno na: <http://www.art-initiatives.org/ru/content/manifest-kvir-kommunizma-2013>

Escalante, A., 2018, 'Rodni nihilizam: Anti-manifest', u: Gonan, L. (ur.) 2018, *Nepomirljivo. Radikalni kvir protiv roda, države i kapitala*, Multimedijalni institut, Zagreb, str. 84-94, dostupno na: <https://www.mi2.hr/2018/12/english-alyson-escalante-rodni-nihilizam-anti-manifest/>

Obnova borbe protiv asimilacije, u: Gonan, L. (ur.) 2018, *Nepomirljivo. Radikalni kvir protiv roda, države i kapitala*, Multimedijalni institut, Zagreb, str. 15-17, dostupno na: <https://www.mi2.hr/2018/12/obnova-borbe-protiv-asimilacije/>

Dodatna:

Gleeson, J. J. 2017a, *The Call for Gender Abolition: From Materialist Lesbianism to Gay Communism*, online: <https://blindfieldjournal.com/2017/07/31/the-call-for-gender-abolition-from-materialist-lesbianism-to-gay-communism/>

Gleeson, J. J. 2017b, *Abolitionism in the 21st Century: From Communization as the End of Sex, to Revolutionary Transfeminism*, online: <https://blindfieldjournal.com/2017/08/07/abolitionism-in-the-21st-century-from-communisation-as-the-end-of-sex-to-revolutionary-transfeminism/>

Gonan, L. (ur.) 2018, *Nepomirljivo: Radikalni kvir protiv roda, države i kapitala*, Multimedijalni institut, 2018.

Peter Drucker, P., *Warped: Gay Normality and Queer Anti-Capitalism* [Historical Materialism Book Series] (2015, Brill)

Grohmann, S., 2013, 'Queering the Economy', u: Shannon, D., Rogue, J., Daring, C.B., Volcano, A. (ur.): *Queering Anarchism: Addressing and Undressing Power and Desire*, AK Press, Oakland.

Gender Mutiny, 2016, 'Preliminary Notes on Modes of Reproduction', u: *What is Gender Nihilism? A reader*. Anonimno uredništvo, str. 177-202

Bædan 2016, 'Identity in Crisis', u: *What is Gender Nihilism? A reader*. Anonimno uredništvo, str. 209-226

Nothing, E. 2016, 'Introduction to Queens Against Nothing', u: *What is Gender Nihilism? A reader*.
Anonimno uredništvo

Biografija

Lina Gonan je diplomirana filozofkinja i povjesničarka umjetnosti. Suradnica je portala muf, libela, booksa i drugih te Baze za radničku inicijativu i demokratizaciju. Od 2018. godine stručna je suradnica Multimedijalnog instituta.

**Feministička optika
kulturno-umjetničkih praksi**

Tijelo u plesu – tijelo u radu

Nikolina Pristaš

(sažetak i literatura bit će objavljeni naknadno)

Biografija

Nikolina Pristaš je plesačica, koreografkinja, suosnivačica izvedbenog kolektiva BADco. (2000. -) i docentica na odsjeku plesa Akademije dramskih umjetnosti u Zagrebu (2015. -) Diplomirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Engleski jezik i književnost i Komparativnu književnost), završila osmogodišnji program plesne Škole Ane Maletić u Zagrebu. Od 2000.g. do danas svoje umjetničke interese ostvaruje kroz suradnju s članicama i članovima kolektiva BADco. i njihovim brojnim umjetničkim suradnicima. Razlozi tome su mnogi: od prijateljstva do dijeljenog etosa rada i ideoloških uvjerenja preko sklonosti eksperimentiranju, želje za učenjem i pomicanjem granica vlastitog razumijevanja izvedbe, plesa, koreografije, teatra, suradnje. Specifičnost umjetničkih uvida i znanja proizvedenih u BADco. kroz niz kazališno-plesnih predstava, video instalacija, tematskih simpozija, umjetničkih radionica i nekolicinu tiskanih publikacija omogućili su Nikolini i pozive s nekih od prestižnih umjetničkih akademija u Europi da gostuje kao predavačica i ostvaruje umjetničke projekte u nastavnoj praksi (npr. Justus Liebig University – Giessen, P.A.R.T.S. – Brusel, The Danish National School for Performing Arts – Kopenhagen...). Na Studiju plesa Akademije dramske umjetnosti predaje predmete tematski vezane uz prakse improvizacijske plesne izvedbe te prakse suvremene koreografije. Trenutno je predstojnica Odsjeka plesa. Članica je strukovne udruge UPUH.

Feministička umjetnost – od politike do žanra

Vesna Vuković

Sažetak

Krećući od pozicije žene u umjetnosti, koja se do sredine 20. stoljeća uglavnom svodi na reprezentaciju određene slike femininosti kakva se do danas reproducira u akademskoj umjetnosti (te posljedično i u umjetničkom obrazovanju), odakle svoj život nastavlja i u pop-kulturi, u predavanju ću, na izabranim primjerima, promotriti s jedne strane ulogu takve slike u pripremi terena za opresivnu socijalnu politiku i u odnosu na realni položaj žena u društvu te, s druge strane, (ekonomsku) participaciju žena umjetnica u podjeli rada u umjetničkom polju. Posebnu pažnju posvetit ću feminističkim umjetničkim praksama od 1970-ih i njihovom proboju u svijet umjetnosti, te specifičnije, njihovim vezama sa socijalističkim feministkinjama te njihovim političkim radom. Na pozadini tih primjera pokušat ću skicirati suvremeno stanje: depolitizaciju feminističke umjetnosti (*mainstreamizacijom* i inzistiranjem na identitetskim politikama) te feminizaciju rada u umjetničkom i širem kulturnom polju. Uvidi socijalističkih feministkinja o reproduktivnom radu, neplaćenom radu i “radu iz ljubavi” te promatranje učinaka kapitalizma na opresiju žena bit će polazna točka i instrumenti analize.

Literatura

(bit će objavljena naknadno)

Biografija

Vesna Vuković, kustosica i istraživačica u području društveno angažirane umjetnosti, prevoditeljica. Suosnivačica i članica kustoskog kolektiva BLOK od 2001. s kojim je realizirala više izložbi, istraživanja, publikacija i projekata u području suvremene umjetnosti. Od 2007. do 2011. gošća predavačica na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, od 2012. do 2014. na Umjetničkoj akademiji u Splitu. U 2013. rezidentica Akademije Solitude u Stuttgartu. Tekstove objavljuje u stručnim publikacijama u zemlji i inozemstvu (Život umjetnosti, Frakcija, Teorija koja hoda, Camera Austria), a kritike i osvrtne na web portalu Bilten, u Le Monde Diplomatique-u te na HR3 (Triptih, Ogledi i rasprave) gdje je od 2013. do 2019. jedna od urednika emisije Stvarnost prostora. Autorica je dvaju predgovora umjetničkim monografijama (Sanja Iveković: Biseri revolucije, Bojan Mrđenović: Toplice) te urednica nekoliko publikacija u području suvremene umjetnosti. Od književnih prijevoda ističe sljedeće autore: John Berger, Heiner Müller, Peter Weiss, Vlado Kristl, Georg Büchner.

Queer čitatelji_ice i njihova proza

Natalija Iva Stepanović

Sažetak

Predavanje će biti podijeljeno na dva dijela – prvi će se baviti modelima *queer* recepcije odnosno pitanjem kako marginalizirani čitatelji/ice pristupaju tekstovima dominantne kulture koji ih uglavnom isključuju, a drugi odgovorom na to isključivanje, *queer* književnošću. Feministička je književna kritika pokazala da čitateljska pozicija nije bezrodna i neutralna kako se to voli misliti, a na te se teze nastavilo niz lezbijskih i *queer* teoretičarki koje su ukazale na neprestano privilegiranje heteroseksualnih obrazaca u čitanju i pisanju. Nakon kratkoga teorijskoga pregleda, slijedi povijesni pregled hrvatske gej i lezbijske proze. Ukazat ću na neke žanrovske tendencije (priče o odrastanju, aktivističku prozu, *queer* tekstualnost), a na kraju ćemo zajedno analizirati dvije kratke priče – teorijski doprinosi i osobni dojmovi svih polaznika i polaznica su dobrodošli!

Literatura

Sara Ahmed: „Unhappy Queers“ (*The Promise of Happiness*, str. 88-121)

Gordan Duhaček: „Plivanje slobodnim stilom“ (*Destruktivna kritika i ostale pederske priče*, 134-149)

Nora Verde: „Boje“ (*O ljubavi, batinama i revoluciji*, str. 53-60)

Biografija

Rođena 1995. godine u Beogradu. BA komparativne književnosti stekla 2017., a za uspjeh na studiju nagrađena Dekanovom nagradom. Članica uredništva časopisa za književnu i kulturalnu teoriju *K*. Kao izlagačica sudjelovala na nekoliko regionalnih studentskih konferencija i na Međunarodnom simpoziju mladih anglista, kroatista i talijanista. U 2018. nagrađena trećom Nagradom za studentski rad na temu ženske i rodne problematike za rad o *queer* čitanjima književnih tekstova, a kao izlagačica sudjelovala i na Danima Marije Jurić Zagorke. Tekstovi objavljeni na feminističkim portalima *Muf* i *Krilo*. Zanimaju je suvremena ženska proza i *queer* teorija – trenutno završava diplomski studij komparativne književnosti i piše diplomski rad o hrvatskoj *queer* prozi.

Paradoks neplaćenog umjetničkog rada: Iznimni ili eksploatirani rad umjetnosti

Katja Praznik

Sažetak

Što nam nudi provokativna usporedba feminiziranog kućanskog rada i neplaćenog umjetničkog rada? Kroz prikaz umjetničkih intervencija u ekonomski zahtjevan problem neplaćenog umjetničkog rada, predavanje će ukazati na eksplanatornu snagu analogije kućanskog i umjetničkog rada. Informirano marksističko-feminističkom kritikom kućanskog rada, predavanje će pokazati kako mehanizam naturalizacije sličan onome koji stoji u temelju neplaćenog kućanskog rada i leži u srcu umjetnosti kao kreativne prakse, a očituje se i u prijepornom odnosu umjetnosti prema konceptu rada. Oslanjajući se na iskustva i povijest umjetničkih radnica_ka i radne regulacije u socijalističkoj Jugoslaviji i tijekom postsocijalističkog perioda, predavanje će sugerirati da poimanje umjetničkog rada kao rada pruža alate za demistifikaciju iznimnog statusa umjetničkog rada i nudi stratešku smjernicu u borbi za jednakost u kontekstu institucionalizirane umjetničke proizvodnje u suvremenom neoliberalizmu. Kontrastirajući socijalističku prošlost i neoliberalnu današnjicu, predavanje će razotkriti međupovezane estetske i ekonomske mehanizme koji tvore plodno tlo za ekonomsku eksploataciju umjetničkog rada. Kombinirajući ove perspektive, demonstrirat ću kako su odjeci ovog paradoksa oblikovali materijalne uvjete umjetnica_ka u socijalističkoj Jugoslaviji te u aktualnoj noćnoj mori postsocijalističke tranzicije. Također ću adresirati današnje globalne inicijative koje se bave neplaćenim radom kroz uspostavljanje *grassroots* politika kojima teže osigurati naknadu za rad u umjetnosti.

Literatura

Obvezna:

Silvia Federici, *Wages Against Housework* (Bristol: Falling Wall Press, 1975), dostupno na <https://caringlabor.wordpress.com/2010/09/15/silvia-federici-wages-against-housework/>

Kathi Weeks, "Down With Love: Feminist Critique and the New Ideologies of Work," *Verso Blog*, Feb 13, 2018, dostupno na: <https://www.versobooks.com/blogs/3614-down-with-love-feminist-critique-and-the-new-ideologies-of-work>

Goran Đorđević, "On the Class Character of Art," *The Fox*, 3 (1976): 163–165

Goran Đorđević, "Subjekt i pseudosubjekt umjetničke prakse," *Vidici* (1977): 2

Sanja Iveković i Dalibor Martinis, "Pokazatelji odnosa između prihoda samostalnog likovnog umjetnika i njegovog stvarnog osobnog dohotka kao i osobnog dohotka radnika u kulturi," *Prvi broj* (Zagreb: RZU Podroom, 1980), 6, dostupno na <http://digitizing-ideas.org/en/entry/19682/2>

Sanja Iveković i Dalibor Martinis, "U galerije s ugovorom!" *Prvi broj* (Zagreb: RZU Podroom, 1980), 7–9, dostupno na: <http://digitizing-ideas.org/en/entry/19682/2>

Dodatna:

Andrew Ross, "The Mental Labor Problem," *Social Text* 18, no. 2 (2000): 1–31.

Sergio Bologna, "Workerism Beyond Fordism: On the Lineage of Italian Workerism," *Viewpoint Magazine*, December 15, 2014, <https://www.viewpointmag.com/2014/12/15/workerism-beyond-fordism-on-the-lineage-of-italian-workerism/>

Pierre Dardot i Christian Laval, *The New Way of the World: On Neoliberal Society* (London: Verso, 2014). Dio knjige dostupan na: <https://www.e-flux.com/journal/51/59958/the-new-way-of-the-world-part-i-manufacturing-the-neoliberal-subject/>

Katja Praznik, *Paradoks neplaćanega umetniškega dela: avtonomija umetnosti, avantgarda in kulturna politika na preходу v postsocializem* (Ljubljana: Sophia, 2016)

Biografija

Katja Praznik je asistentica na Sveučilištu u Buffalu u sklopu Arts Management programa. Doktorirala je sociologiju na Sveučilištu u Ljubljani. Predaje kulturnu politiku i seminare o političkoj ekonomiji umjetnosti te kritičkom propitivanju upravljanja u umjetničkom sektoru. U istraživanjima se fokusira na politike neplaćenog umjetničkog rada u vrijeme propadanja države blagostanja. Prije odlaska u SAD, Praznik je bila zaposlena kao *freelancerica* na slovenskoj nezavisnoj umjetničkoj sceni. Bila je glavna urednica *Maske – časopisa za performersku umjetnost* (2007-2009) i angažirana u borbama za poboljšavanje radnih uvjeta umjetničkih radnica_ka u Sloveniji u sklopu organizacije Asociacija (2009-2012). Praznik je također bila uključena u pokušaje poboljšanja proizvodnih uvjeta suvremenog plesa u Sloveniji te istraživala njegovu povijest. Kao umjetnička kritičarka, pisala je za dnevni list *Dnevnik* i radila kao dramaturginja s različitim umjetnicama i umjetnicima, kao što su Maja Delak, Matija Ferlin, i dr. Njezin esej „Ideologije plesnoga telesa“, objavljen je 2010. godine u sklopu knjige *Kronotopografije plesa: dva eseja o plesu*, kod slovenskog izdavača Emanata. Istraživanja kojima se bavila Praznik objavljuju su u redigiranim zbornicima, primjerice, *NSK from Kapital to Capital* (MIT Press, 2015) i *Crisis and New Beginnings: Art in Slovenia 2005-2015*, kao i u recenziranim časopisima, poput *KPY – Cultural Policy Yearbook* (Sveučilište Bilgi, Istanbul), *Historical Materialism* (Brill), i *Journal for the Critique of Science*. Njezinu najnoviju knjigu *Paradoks neplaćanega umetniškega dela: avtonomija umetnosti, avantgarda in kulturna politika na preходу v postsocializem* objavila je 2016. godine Založba Sophia u Sloveniji. Trenutno radi na rukopisu knjige *Nevidljivi umjetnički radnici: kontradikcije kreativnog rada nakon socijalizma*. Utemeljena u feminističkoj epistemologiji te analizi regulacije umjetničkog rada tijekom jugoslavenskog socijalizma, *Nevidljivi umjetnički radnici* tvrdi da umjetnost treba shvatiti kao rad, kako bi se demistificiralo iznimnost umjetničkog rada, koja funkcionira kao ključni mehanizam perpetuiranja ekonomskog obezvrjeđivanja umjetničkog rada.

**Feminizam između
nacionalne države i kapitalizma**

U ime ženskih prava: uspon femonacionalizma

Sara R. Farris

Sažetak

U predavanju ću se baviti nekima od tema koje sam obrađivala u knjizi *In the Name of Women's Rights. The Rise of Femonationalism* (Duke, 2017). U tom djelu istražujem nerijetku praksu da anti-islamističke i ksenofobne inicijative iskorištavaju feminističke ideje, kao i načine na koje se to događa. Uvodim termin „femonacionalizam“, kako bih njime opisala prakse i zagovaračke kampanje u sklopu kojih se, prikazivanjem muslimanskih muškaraca kao ugnjetavača, te naglašavanjem potrebe za spašavanjem muslimanskih žena, ove anti-islamističke skupine koriste rodnom jednakošću ne bi li opravdale svoje predrasude.

Predavanje će biti organizirano u suradnji sa Subversive festivalom i otvoreno za javnost.

Literatura

(bit će objavljena naknadno)

Biografija

Sara Farris radila je na Sveučilištu u Rimu “La Sapienza”, Sveučilištu u Amsterdamu i King's College, te bila stipendistica na Institute for Advanced Study u Princetonu (2012-13), Institute for Advanced Studies u Konstanzu (2011) te na Jan Van Eyck Academy u Maastrichtu (2009-10) prije negoli se zaposlila na odsjeku sociologije na Goldsmithsu 2013. godine, gdje je trenutno viša predavačica. Sarin dosadašnji rad fokusiran je na orijentalističke temelje sociološke teorije, koju je Sara istraživala u svojoj prvoj monografiji o Max Weberovoj sociologiji religije, te na teorije roda, rase i socijalne reprodukcije, osobito kada se primjenjuju na analizu migrantskih žena u Zapadnoj Europi (*Max Weber's Theory of Personality. Individuation, Politics and Orientalism in the Sociology of Religion*, Brill, 2013). Kroz ovu teorijsku optiku i interese, razmatrala je teorije rasizma i nacionalizma; specifične orođene forme orijentalističkih/zapadnocentričnih reprezentacija žena u javnom diskursu na Zapadu; mobilizaciju ženskih prava od strane desničarskih nacionalističkih stranaka u sklopu ksenofobnih kampanji (koje Sara u knjizi *In the Name of Women's Rights. The Rise of Femonationalism*, Duke 2017, naziva „femonacionalizmom“); višestruke oblike eksploatacije i dominacije koji obilježavaju ženski migrantski rad u skrbi, a osobito u kućanskom sektoru; komodifikaciju skrbi i socijalne reprodukcije te njihove poveznice s procesima rasizacije; dijalog između teorije intersekcionalnosti i marksističkih feminizama. Sara je trenutno članica uredničkog odbora *Historical Materialism* te međunarodna urednica knjiga za *Critical Sociology*.

Feminizam, zajedničko dobro i klasna borba danas: Šta da se radi?

Jasmina Husanović

Sažetak

Ovo predavanje fokusira se na produktivne spojeve feminističke teorije i marksističke teorije u čijem je fokusu pitanje nejednakosti i eksploatacije u društvu, ekonomiji i svakodnevnom životu danas. Analizira se kriza feminizama koji su upali u klopke politike identiteta i neoliberalizma kako u teorijskom smislu, tako i empirijski, sa naročitim akcentom na primjere urušavanja zajedničkog dobra koji su nerazmjerno pogodili ranjive populacije (npr. poznato je da mjere štednje, "austerity measures", u doba kriza, dva puta više imaju negativan efekat na žene). Predavanje također ima za cilj i da analizira obećavajuće puteve borbe koje feministički etos i politiku ujedinjuju sa kolektivnim borbama za zajedničko i javno dobro kroz politiku jednakosti i solidarnosti u konkretnom aktivizmu oko nas.

Literatura

Nancy Fraser, *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. Verso, 2013.

Banu Bargu i Chiara Bottici, *Feminism, Capitalism and Critique*. Palgrave Macmillan, 2017.

Silvia Federici, *Caliban and the Witch. Women, the Body and Primitive Accumulation*. Autonomia, 2004.

Biografija

Jasmina Husanović je vanredna profesorica u polju kulturalnih studija na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Doktorirala je u Velikoj Britaniji 2003. godine (University of Wales, Aberystwyth), na temu "Recasting Political Community and Emancipatory Politics: Reflections on Bosnia". Istraživački interesi su joj u polju kulturne i političke teorije i prakse koja se odnosi na politiku svjedočenja, jednakosti i solidarnosti, potom upravljanje životom i kulturu traume, te emancipatornu politiku sa fokusom na presjeke javnih prostora kulturne produkcije i proizvodnje znanja (kritičke pedagogije u obrazovanju, aktivizmu i umjetnosti). Objavljivala je u brojnim časopisima i zbornicima u post-jugoslovenskom kontekstu kao i internacionalno. Uključena je u brojne inicijative i platforme na regionalnom nivou koje se bave pitanjima pamćenja i traume, solidarnosti i društvene pravde, tokom zadnjih 25 godina.

Država-nacija, feminizmi, kapitalizam – politička analiza memorije i historije na prostoru bivše Jugoslavije

Marina Gržinić i Šefik Tatlić

Sažetak

Jasno je da nas globalni kapitalizam suočava s potrebom da na globalnoj razini preispitamo rasističke, homofobne i diskriminatorne procese, ne naprosto kao identitetske razlike već kao procese koji su isprepleteni s kapitalom, novim medijskim tehnologijama te s promjenom modusa života pod kapitalom i njegovim brutalnim načinima rasiziranja i eksploatacije.

Literatura

Davis, Angela. 2012. *The Meaning of Freedom*. San Francisco: Open Media Series, City Lights Books. <http://www.citylights.com/resources/titles/87286100677870/extras/TheMeaningofFreedomExcerptCL.pdf>

Gržinić Marina, Dissident feminisms, anti-racist politics and artistic interventionist practices (2014) <http://grzinic-smid.si/?p=1217>

Gržinić, Marina, and Šefik Tatlić. 2014. *Necropolitics, Racialization, and Global Capitalism: Historicization of Biopolitics and Forensics of Politics, Art, and Life*. Lanham: Lexington Books.

Isanović, Adla. "Sarajevo: Politics and Cultures of Remembrance and Ignorance." *AM Journal of Art and Media Studies* 14 (2017): 133-144. doi: 10.25038/am.v0i14.199 <https://fmkjournals.fmk.edu.rs/index.php/AM/article/view/199>

Kašić, B. et al. 2009. *Teaching Subjectivity. Travelling Selves for Feminist Pedagogy* (S. Caparole Bizzini i M. Richter Mallabota (ur.). Utrecht: Athena Books, the Graduate Gender Programme at Utrecht University and the Centre for Gender Studies, Stockholm University.

Krasniqi, Vjollca. 2016. "Between History and Memory: The Jashari Family Memorial in Prekaz (Kosovo)." <http://www.cultures-of-history.uni-jena.de/debates/kosovo/between-history-and-memory-the-jashari-family-memorial-in-prekaz-kosovo/>

Lugones, Maria. 2007. "Heterosexualism and the Colonial/Modern Gender System." *Hypatia*, Volume 22, Number 1, Winter 2007, pp. 186-209. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4251730/mod_resource/content/0/heterosexualism%20and%20the%20colonial%20modern%20gender%20system%20maria%20lugones.pdf

Papić, Žarana. 2012. *Tekstovi 1997 – 2002*. Edited by Adriana Zaharijević, Zorica Ivanović and Daša Duhaček, 343-372. Beograd: Centar za studije roda i politike, Rekonstrukcija Ženski fond, Žene u crnom. https://www.researchgate.net/publication/313877891_Zarana_Papic_Tekstovi_1977-2002

Stoler, Ann Laura. 1989. "Rethinking Colonial Categories: European Communities and the Boundaries of Rule." *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 31, No. 1 (Jan., 1989), pp. 134-161 Published by: Cambridge University Press. http://medfil.org/wp-content/uploads/2016/10/Rethinking_Colonial_Categories_European.pdf

Zaharijević, Adriana. 2010. *Postajanje ženom*. Beograd: Rekonstrukcija ženski fond. <http://www.rwfund.org/wp-content/uploads/2014/09/Adriana-Zaharijević-Postajanje-ženom.pdf>

Biografije

Dr. Marina Gržinić je filozofkinja, teoretičarka i umjetnica iz Ljubljane. Profesorica je i istraživačka savjetnica Instituta za filozofiju pri Znanstvenom i istraživačkom centru Slovenske akademije znanosti i umjetnosti. Također radi kao redovna profesorica na Akademiji likovnih umjetnosti u Austriji. Njezini istraživački interesi uključuju ideologiju, tehnologiju, biopolitiku/nekropolitiku, transfeminizam i dekolonijalnost. Osim bavljenja video-umjetnošću, objavila je više knjiga i zbirki tekstova, kao što su *Border Thinking: Disassembling Histories of Racialized Violence* (The Academy of Fine Arts, Vienna and Sternberg Press, Berlin 2018).

Dr. Šefik Tatlić je teoretičar u polju političke filozofije, dekolonijalne teorije i kulturne kritike. Radi kao istraživač na projektu Genealogija amnezije za Akademiju likovnih umjetnosti u Beču. Neki od recentno objavljenih radova su: "Atavistička jezgra postmodernog totalitarizma - depolitizacija smrti i suverenost kapitalizma" (AM Journal of Art and Media Studies, Faculty of Media and Communications, Beograd, 2017.), "Emancipacija nekrokapitalizma: Teleološka funkcija liberalizma i optimizacija hegemonije" (u *Regimes of Invisibility in Contemporary Art, Theory and Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2017.) i "Suvremenost kolonijalizma: Kapitalistička modernost, imperijalni rasizam i nekropolitika" (Holon, postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis, Zagreb, 2016.). Redovito je pisao za časopis Reartikulacija (Ljubljana), objavio je niz teorijskih tekstova i radova u nizu zemalja te održao veliki broj javnih predavanja. Doktorirao je sociologiju. Živi u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.

Ista meta, drugo odstojanje: feminističke i ekološke borbe za bolju budućnost

Luka Matić

Sažetak

Iako akademski rad i poznavanje teorije ne može nadoknaditi odvijanje i učešće u konkretnim borbama za neku od egalitarnih agendi, ne može im se odreći važnost u procesima (auto)refleksije političkih iskustava. Imajući to u vidu, u ovoj sesiji potrudit ću se da konceptualiziranje socijalističke političke agende prizemljim iz visoko apstraktnog teorijskog registra u kojemu se dominantno odvija koristeći feminističke i ekološke teorije, odnosno refleksije ženskih i okolišnih borbi, dominantno ignoriranih u socijalističkom, i uopće ljevičarskom mainstreamu.

Tema u kojoj se feministički i ekološki pristupi isprepliću, tema je društvene reprodukcije. Utoliko ću u prvom dijelu predavanja prikazati kontekst lijevih strateških diskusija i mapirati šire polje diskusije o društvenoj reprodukciji, potom ću ukazati na važnost feminističkih i ekoloških agendi za izgradnju egalitarnih i emancipatornih političkih projekata u komparativnoj perspektivi, da bih naposljetku predložio neke konkretne političke strategije za diskusiju.

Literatura

Antonella Picchio, »Feminist economics« | Giorgos Kallis et al., »Introduction: Degrowth«; oboje u: Giacomo D'Alisa, Federico Demaria and Giorgos Kallis (eds), *Degrowth: a vocabulary for a new era* (New York, Routledge, 2015)

Nicole Cox, Silvia Federici, »Counter-Planning from the Kitchen«, u: Nicole Cox, Silvia Federici, *Counter-Planning from the Kitchen. Wages for Housework, a Perspective on Capital and the Left*, New York Wages for Housework Committee and Falling Wall Press, New York 1975., str. 1–16

Barbara Laslett, Johanna Brenner, »Gender and Social Reproduction: Historical Perspectives«, *Annual Review of Sociology* 15 (1989) 1, str. 381–404, doi: <https://doi.org/10.1146/annurev.so.15.080189.002121>.

Donella H. Meadows et al., *Limits to Growth. A Report for The Club of Rome's Project on Predicaments of Mankind*, Universe Books, New York 1972 (Introduction, str. 17-24)

Rudi Supek, *Ova jedina Zemlja. Idemo li u katastrofu ili u treću revoluciju?* (Zagreb: Naprijed, 1973), poglavlja 30. i 31, str 219-235

Biografija

Luka Matić (1988) završio je studij filozofije i pedagogije na Filozofskom fakultetu u Osijeku, a trenutno je doktorand filozofije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje piše disertaciju na temu teorije socijalističkog samoupravljanja u djelu Rudija Supeka. Povremeno piše za regionalne lijeve web medije. Zaposlen je u predstavništvu Rosa Luxemburg Stiftung za JI Evropu kao projektni menadžer i politički analitičar.

Feministička borba i ograničenja civilnog sektora

Tihana Pupovac

Sažetak

Predavanje će pokušati historijski pozicionirati pojavu feminizma i pojavu civilnog sektora na prostorima Jugoslavije te njihov odnos prema državi u nestajanju i državama u nastajanju. U kakvom je odnosu feministička borba bila prema uspostavi nacionalnih država i izgradnji „demokracije“? Prije svega da li je i kakav limit ona dosegla u organizacijskom (a time i političkom smislu) kada se institucionalizirala u civilnom sektoru? Koja su nova ograničenja (i polja borbe) stavljena pred nas sa novim izvorima financiranja civilnog sektora (kako onima iz EU tako i onima različitih političkih fondacija). No, prije svega, na koji način u danim uvjetima artikulirati emancipatornu, egalitarnu i demokratsku feminističku borbu?

Literatura

(bit će objavljena naknadno)

Biografija

Tihana Pupovac je doktorandica na ZRC SAZU i radnica u kulturi. Bavi se Rousseauom, rusoizmom u post-marksističkoj teoriji, kao i teorijom i kritikom postsocijalizma, a u proteklih nekoliko godina koordinira i sudjeluje u brojnim projektima o spomenicima NOB-a. Područja rada i interesovanja obuhvaćaju i modernu europsku filozofiju, teoriju ideologije, psihoanalizu, strukturalizam, teorijski antihumanizam, lijevi feminizam i emancipacijske prakse žena u socijalističkim revolucijama.

Obvezna literatura bit će osigurana, a njezin će se opseg uskladiti po potrebi i u dogovoru s polaznicama_ima i predavačicama_ima.